

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Iveta Novotná

V knihovnách společně se seniory a dětmi

Olomouc 2014

vedoucí práce: Mgr. Oldřich Müller, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „V knihovnách společně se seniory a dětmi“ vypracovala samostatně a při její tvorbě jsem použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne 11. 12. 2014

.....

Iveta Novotná

Poděkování

Upřímné poděkování patří Mgr. Oldřichu Müllerovi, Ph.D. vedoucímu mé bakalářské práce, za poskytnutí cenných rad a připomínek při jejím vypracování.

Poděkování zároveň patří i mé nejbližší rodině a Mgr. Zlatě Houškové za pomoc, podporu a trpělivost při celém mém studiu.

OBSAH

Úvod	1
Teoretická část	
1. Sociální význam stáří	2
1.1 Periodizace lidského stáří	3
1.2 Změna rolí a potřeb v seniorském věku	4
1.3 Celoživotní vzdělávání	5
2. Role veřejných knihoven v současné společnosti	7
2.1 Role veřejných knihoven ve vzdělávání	8
2.2 Komunitní role veřejných knihoven	10
3. Výchova ke stáří v knihovnách	12
4. Formy vzdělávání seniorů v knihovnách	15
4.1 Univerzity třetího věku (U3V)	15
4.2 Univerzity třetího věku v České republice	16
4.3 Jiné formy vzdělávání v knihovnách	18
Empirická část	
5. Cíle a výzkumné otázky anketního a dotazníkového šetření	20
5.1 Metodologie a plán výzkumu	20
5.1.1 Anketní otázka mezi pracovníky veřejných knihoven	20
5.1.2 Průzkum mezi seniory – uživateli knihoven věnujících se mezigenerační problematice	21
5.2 Průběh šetření anketní otázky	22
5.2.1 Výsledky šetření anketní otázky	23
5.2.2 Formy a metody mezigeneračních aktivit	24
5.3.3 Diskuse	25
5.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření mezi seniory – uživateli veřejných knihoven	26
5.3.1 První část dotazníku – osobní údaje	26
5.3.2 Druhá část dotazníku – výzkumné položky	29
5.3.3 Diskuse	36
Závěr	39
Seznam použitých zdrojů	42
Seznam zkratk	43

Seznam tabulek	44
Seznam grafů	45
Přílohy	46
Anotace	

Úvod

Tato bakalářská práce se bude zabývat postavením a možnostmi veřejných knihoven v systému celoživotního vzdělávání, především s důrazem na jejich služby pro seniory, jejichž počet se ve společnosti a tedy i mezi uživateli knihoven začíná zvyšovat. Součástí práce a za tímto účelem provedeného dotazníkového šetření je pokus najít odpověď na otázku, zda a jakým způsobem mohou veřejné knihovny přispět k mezigenerační výchově. Konkrétní příklady z praxe čerpají ze zkušeností knihoven, které se práci se seniory i dětmi již nějakou dobu věnují. Cílem bakalářské práce je určit a popsat roli knihoven v oblasti specifických potřeb při vzdělávání seniorů a jejich zapojení do mezigeneračního dialogu a vytvořit podklady pro metodická doporučení v této oblasti.

Koncepčně je práce rozdělena na část teoretickou, která se věnuje celoživotnímu vzdělávání a jeho významu. Pozornost je věnována zejména oborům, které se zabývají vzděláváním seniorů. Je nutné vyzdvihnout také komunitní roli veřejných knihoven ve společnosti, zejména se zřetelem ke specifickým potřebám seniorů a nutnou mezigenerační výchovu.

V empirické části tvoří podstatnou dotazníkové šetření ve vybraných knihovnách a mezi seniory a jeho následné vyhodnocení. Vzorek knihoven byl vybrán z celé republiky i ze Slovenska tak, aby reprezentoval aktivity knihoven v této oblasti. V dnešní době se již řada institucí tomuto tématu věnuje a získává potřebné zkušenosti.

Teoretická část

1. Sociální význam stáří

Senioři mají stále početnější zastoupení v české populaci a je mezi nimi stále více těch, kteří chtějí trávit čas aktivně ve společnosti ostatních a zároveň se něco nového dozvědět. Senioři také patří k pravidelným návštěvníkům kulturních akcí a k nejvěrnějším čtenářům veřejných knihoven, jejichž služby vděčně přijímají. Demografický vývoj dává tušit, že se tato skupina v budoucnu ještě rozroste, zároveň bude vyhledávat nové podněty a činnosti, přiměřené svému věku a schopnostem. Veřejné knihovny jsou si vědomy toho, jak důležití pro ně senioři jsou a snaží se část svých služeb přizpůsobit jejich potřebám. V mnoha z nich se setkávají kluby seniorů, pořádají se akademie třetího věku nebo kurzy trénování paměti. Zejména v menších venkovských knihovnách pracují starší lidé jako dobrovolníci a výrazně obohacují spolkový život ve své komunitě. Ruku v ruce s tím probíhá vzdělávání knihovníků formou seminářů, konferencí nebo přednášek.

Z rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady EU (č.940/2011/EU) ze dne 14. 9. 2010 byl rok 2012 vyhlášen **Evropským rokem aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity**. Důvod je všeobecně známý: Evropané stárnou a předpokládaný demografický vývoj není příznivý.

V posledních letech se zvyšuje zájem o důležitou etapu života člověka, o stáří. Jednak se stále výše posouvá věk odchodu do důchodu, a tudíž hranice produktivního věku, rovněž tak se lidský život prodlužuje a stále více lidí vstupuje do tohoto věku plných silách, v dobrém zdravotním stavu a se stále velkou chutí do života. Co jim nabízí společnost, která je, alespoň v euroamerické civilizaci, stále zaměřena na adoraci mládeže? Jak je připravena na růst počtu seniorů, na jejich požadavky kvalitního prožití další etapy života? A základní otázkou zůstává, jakou roli mohou v této oblasti sehrát veřejné knihovny.

1.1 Periodizace lidského stáří

Je třeba si uvědomit, že stáří není homogenní věková kategorie; jednotlivá období seniorského věku mají různé charakteristiky. Podle definice Světové zdravotnické organizace (WHO) je „*stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy se poškození fyzických či psychických sil stává manifestní při srovnávání s předešlými životními obdobími.*“ (Mülpachr, 2009, s. 21).

WHO definuje starého člověka od 65 let a od tohoto věku jsou stanoveny kategorie: třetí věk (60 - 70 let), čtvrtý věk (75 – 89 let), vysoký věk (90 - 99 let) a staletí (více než 100 let). Podle Haškovcové lze druhou polovinu lidského života rozdělit:

1. střední nebo zralý věk (45 – 59 let)
2. vyšší věk nebo rané stáří (60 – 74 let)
3. stařecký věk neboli senium, vlastní stáří (75 – 89 let)
4. dlouhověkost (90 let a výše)

Podobnou periodizaci období stáří najdeme v Příhodově Ontogenezi lidské psychiky. Autor poslední fázi své periodizace nazývá senium a dělí ji do tří kategorií:

1. senescence - od 60 do 75 let
2. kmetství - od 75 do 90 let
3. patriarchium - od 90 let

Periodizace stáří se bude nutně měnit a posouvat s tím, jak se prodlužuje lidský život a zlepšuje psychický a fyzický stav lidí, jak se posouvá věková hranice odchodu do důchodu a další společenské faktory. „*Současná generace mladých seniorů je většinou zdravá a rozhodně by nebylo ani správné, ani slušné uplatňovat na ni kritéria vyzrálého stáří. Právě proto, že člověk stárne postupně a přechody mezi jednotlivými definovanými obdobími jsou nezřetelné, používá se v poslední době též označení: 50+, 60+, 70+. Tato označení vyhovují z praktických a společenských důvod.*“ (Haškovcová, 2010, s. 21).

V procesu stárnutí je velmi důležitá kvalita života, která je subjektivní a individuální. Na kvalitu života mají vliv různé faktory: věk, pohlaví, životní úroveň, vzdělanost, zdravotní stav a s ním spojená fyzická a psychická výkonnost. Ve starším věku hraje vždy velkou roli uspokojení potřeb fyziologických, psychických a sociálních. A to zejména závisí na věku

a zdravotním stavu člověka, kultuře dané společnosti, ekonomickém zajištění a úrovni poskytovaných služeb, rodinném zázemí, duchovní úrovni, možností seberealizace a dalších podmínkách.

1.2 Změna rolí a potřeb v seniorském věku

V průběhu stáří se mění většina biologických i psychických potřeb, zejména jejich význam a preference. Můžeme tak mluvit o sociálním stáří, které je dáno změnou rolí, potřeb, životního způsobu a ekonomického zajištění. „*V souvislosti se sociálním stářím lze hovořit o sociální periodizaci života, která zjednodušeně člení život do 3, event. 4 velkých období, tzv. věků.*“ (Mülpachr, 2009, s. 19).

Mění se tak nejen sociální postavení, ale také role, které vycházejí například ze životních zkušeností, návyků, vzdělání, profesní kariéry, životního názoru a přijatého hodnotového systému. Dochází ke změně osobní charakteristiky, kterou můžeme chápat jako reakci na novou životní situaci. Neméně důležitá je i ekonomická situace seniora, zejména v souvislosti s odchodem do důchodu, a adaptace na nové podmínky. Jako příklad můžeme uvést řešení bytových podmínek s ohledem na měnící se potřeby seniora.

V neposlední řadě se v seniorském věku mění i role rodičovská a dochází ke střetávání generací. Dle definice sociologického slovníku nazýváme generací „*seskupení příbuzných věkových skupin, které prošly socializačním procesem v podobných historických a kulturních podmínkách. Doba trvání jedné generace je přibližně 25 – 30 let*“ (Jandourek, 2007, s. 91). Za mezigenerační solidaritu pak můžeme považovat porozumění mezi lidmi různých věkových skupin. Tato mezigenerační solidarita může být jak formální (v rámci společnosti), tak neformální (v rámci rodiny). Zároveň mezigenerační dialog upevňuje sociální vazby, životní názory, postoje a generační sounáležitost. Měli bychom si uvědomit základní potřeby seniorského věku. Vágnerová uvádí tyto:

1. potřeba stimulace a otevřenost novým zkušenostem,
2. potřeba sociálního kontaktu,
3. potřeba citové jistoty a bezpečí,
4. potřeba seberealizace,
5. potřeba otevřené budoucnosti a naděje.

„*V průběhu stárnutí, pod vlivem biologicky podmíněných změn i sociálních faktorů, se mohou nějakým způsobem měnit také osobní vlastnosti. Jejich proměna může mít charakter*

akcentace některých vlastností, jinou možností je rozvoj nových projevů, které se u daného jedince v mladším věku nevyskytovaly.“ (Vágnerová, 2007, s. 148).

Důraz by tedy měl být kladen především na mezigenerační dialog a posilování jeho významu. Stejně důležitou roli má i celoživotní vzdělávání, kterému se věnuje v následující kapitola.

1.3 Celoživotní vzdělávání

V současné době většina lidí končí svůj aktivní pracovní věk v mnohem lepším fyzickém a psychickém stavu než tomu bylo dříve. Proto je pochopitelné, že tito lidé mají zájem pokračovat v aktivní činnosti, zachovat své spojení se společenským životem a také pokračovat ve vzdělávání. Každý člověk vstupuje v určitých fázích svého života do procesu celoživotního vzdělávání. V roce 2000 stanovila Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) definici celoživotního vzdělávání v tomto vymezení: Jedná se o systémový přístup: zaměřuje se na standardy vědomostí a dovedností, které platí pro všechny děti od nejtělejšího věku k učení po celý život a koordinuje snahy o zajištění příslušných možností pro všechny dospělé, bez ohledu na zaměstnané usilující o postoupení na vyšší kvalifikační stupeň či nezaměstnané, kteří se potřebují rekvatifikovat. Zároveň v tomto roce Evropská komise předložila zásadní dokument - „Memorandum o celoživotním učení“ (Mühlpachr, 2009).

V Pedagogickém slovníku nalezneme tuto informaci o celoživotním vzdělávání: *„V posledních desetiletích se ve vzdělávací politice v celoživotním měřítku prosazuje koncepce, že lidé se musí učit a vzdělávat v průběhu celého života. Nejde při tom o prodlužování povinné školní docházky či rozšiřování stávajících vzdělávacích systémů, ale o zásadně nový pohled na roli vzdělávání pro jednotlivce a veškeré lidstvo.“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 115).

Šerák uvádí, že koncept celoživotního učení přináší radikální změnu v chápání místa a průběhu edukačních aktivit v lidském životě. Veškeré učení je chápáno jako komplexní součást jediného celku zasahujícího do všech oblastí etap života jedince. Z tohoto pohledu ztrácí opodstatnění tradiční dělení edukace na vzdělávání dětí a mládeže a vzdělávání dospělých (Šerák, 2013).

Celoživotní vzdělávání je tedy považováno za kontinuální proces získávání a rozvoje vědomostí, intelektových schopností a praktických dovedností, a to i nad rámec počátečního vzdělávání. Může být realizováno organizovanou formou (formální),

prostřednictvím individuální zájmové činnosti (neformální) nebo spontánně, bezděčně (informální). Jeho součástí je stejně tak základní školní docházka i vzdělávání seniorů.

Význam celoživotního učení akcentují tři významné dokumenty, které vyšly v roce 1996 – Roco celoživotního vzdělávání. Jsou to:

1. Learning: The Treasure within - Učení dosažitelný poklad
2. Lifelong Learning for All - Celoživotní učení pro všechny
3. White Paper on Education and Training: Teaching and Learning – Towards the Learning Society - Bílá kniha o vzdělávání (European Comission)

V poslední z nich jsou uvedeny i cíle celoživotního učení:

- učit se vědět
 - učit se jednat
 - učit se být
- učit se žít s ostatními (Mühlpachr, 2009).

„Význam vzdělávacích aktivit tkví v tom, že naznačují stárnoucím a starým občanům novou životní perspektivu. Vzdělání pro ně představuje životní pomoc v tom, že jim kromě informací a vědění nabízí životní orientaci na rozvoj a osobní růst v etapě života.“ (Mühlpachr, 2009, s. 138).

Celoživotní vzdělávání je aktivní, systematické a kontinuální učení za účelem změny a rozvoje znalostí, schopností, názorů. Vzdělávání dospělých můžeme chápat jako poskytnutí druhé šance těm, kteří z různých důvodů nevyužili svou první příležitost ke vzdělání.

2. Role veřejných knihoven v současné společnosti

Knihovny jsou zpravidla chápány jako instituce, které garantují přístup ke kulturnímu bohatství a především k informacím, které jsou zaznamenávány na nejrůznějších nosičích: psaných, tištěných, audiovizuálních a digitálních. **Hlavní úlohou knihoven je poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb, včetně zajištění rovného přístupu k nim bez rozdílu, a dále rozvoj celoživotního vzdělávání všech skupin obyvatelstva.** Veřejné knihovny obcí a měst však mohou plnit řadu dalších významných rolí a funkcí. *„Zamýšlíme-li se nad funkcemi, které knihovny plnily v průběhu věků, najdeme jich celou řadu: konzervační, studijní a badatelská, výzkumná, osvětová a vzdělávací, ideologická, kulturní a společenská, relaxační, informační, komunitní aj. Vzájemně se prolínají, v určitých obdobích posilují, jindy ustupují do pozadí, jsou méně akceptovány. Některé z nich jsou definovány relativně nově, „přibýly“ knihovnám nedávno (funkce komunitní), jiné měly (naštěstí) - pouze omezenou časovou platnost (funkce ideologická) a opět jiné zůstávají specialitou jen vybrané části knihoven (funkce konzervační či výzkumná). Některé z nich však provázejí knihovny od počátku existence a jejich význam je trvalý nebo dokonce vzrůstá. Jednou z těchto základních funkcí je jejich role vzdělávací.“* (Houšková, 2013, s. 10).

Ministerstvo kultury České republiky v návaznosti na zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) a v souladu se Státní kulturní politikou na léta 2009 - 2014 vydalo metodický pokyn k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými anebo provozovanými obcemi a kraji na území ČR. **Standard pro dobrou knihovnu** ve 13 člancích vymezuje:

1. Poslání knihovny, cíle a působnost standardu knihovnických služeb
2. Předmět standardu knihovnických služeb
3. Provozní dobu knihovny pro veřejnost
4. Tvorbu knihovního fondu a informačních zdrojů
5. Umístění knihovny v obci
6. Plochu knihovny určenou pro uživatele
7. Studijní místa pro uživatele knihovny
8. Přístup k internetu a informačním technologiím

9. Webovou prezentaci knihovny
10. Elektronický katalog knihovny (OPAC) na internetu
11. Pracovníky knihovny a jejich vzdělávání
12. Měření spokojenosti uživatelů knihovny
13. Vyhodnocení plnění standardu knihovnických služeb
(Standard pro dobrou knihovnu, 2013)

Článek č. 1 tohoto metodického materiálu definuje poslání veřejné knihovny a její cíle. Veřejná knihovna je místní branou do světa vědomostí a základním předpokladem celoživotního vzdělávání, nezávislého rozhodování a kulturního rozvoje jednotlivců i společenských skupin.

Jádrem služeb veřejné knihovny by měly být následující činnosti vztahující se k informacím, gramotnosti, vzdělávání a kultuře:

1. vytváření a posilování čtenářských návyků od raného dětství,
2. podpora samostatného sebevzdělávání i všech stupňů školského vzdělávání,
3. poskytování příležitosti pro osobní tvůrčí rozvoj,
4. povzbuzování imaginace a kreativity dětí a mládeže,
5. podpora uvědomělého přístupu ke kulturnímu dědictví a k hodnotám umění a pokroku vědy,
6. zajišťování přístupu ke všem kulturním formám prezentace reprodukčního umění,
7. podpora dialogu mezi kulturami a kulturní rozmanitostí,
8. podpora lidové slovesnosti,
9. zpřístupňování všech druhů obecních informací,
10. poskytování informačních služeb místním podnikům, sdružením a zájmovým skupinám,
11. podpora rozvoje informační a počítačové gramotnosti,
12. podpora a podíl na všech akcích a programech zabývajících se odstraňováním negramotnosti, resp. – je-li to třeba - podněcování takových aktivit
(Manifest IFLA/UNESCO o veřejných knihovnách, 1994).

2.1 Role veřejných knihoven ve vzdělávání

Knihovny jsou částí veřejnosti vnímány především jako součást infrastruktury formálního vzdělávacího systému: klidné místo, kde je možno studovat, kde je k dispozici bohatá zásoba

primárních i sekundárních informačních a studijních pramenů a dokumentů, kde je možné získat od personálu i odbornou pomoc – rešeršní, informační, metodickou. Těmto lidem jsou skutečně knihovny adekvátní služby schopny poskytnout. Prostřednictvím informačních technologií nabízejí rovněž přístup k elektronickým zdrojům, z nichž některé jsou kvůli své ceně či licenčním poplatkům pro jednotlivce obtížně dostupné. Jsou také vhodným místem pro on-line studium a další formy e-learningu. Jejich nezanedbatelnou výhodou je přívětivost prostředí, snadná dostupnost služeb (včetně finanční) a trvalá snaha o odstraňování bariér při jejich využívání.

Některé veřejné knihovny měst a obcí svou roli v celoživotním vzdělávání chápou dokonce mnohem šíře, vědomy si významu celoživotního učení v životě jedince i společnosti. Budují klidové zóny pro studium, prostory pro skupinovou práci vybavené potřebnou prezentační a didaktickou technikou; prohlubují spolupráci se školami a partnerskými vzdělávacími institucemi, nabízejí vlastní vzdělávací aktivity. Velkou výhodou veřejných knihoven měst a obcí je jejich univerzální charakter, který dovoluje vyjít vstříc všem věkovým kategoriím i zájmovým skupinám, umožňuje přizpůsobit se změně požadavků a potřeb a adekvátně na ně reagovat.

Nejčastějšími skupinami, pro něž jsou vzdělávací aktivity v knihovnách realizovány, bývají **děti a senioři**. U dětí bývají tyto aktivity především propojeny s primárním vzdělávacím procesem a organizovány ve spolupráci se školami (lekce informační gramotnosti, doplňkové přednášky a lekce k výuce literatury, vlastivědy, dějepisu, zeměpisu aj., mimo vyučování pak zejména tematicky zaměřené na region, literaturu, některé společenské jevy, organizují se však také výtvarné či rukodělné dílny apod.).

Rovněž senioři jsou tradiční cílovou skupinou vzdělávacích aktivit knihoven. Bývají velmi často registrovanými uživateli knihovny, považují ji za bezpečný a příjemný prostor, mají větší množství volného času a využívají jej k osobnímu rozvoji. Spektrum jejich zájmu je široké (informační a počítačová gramotnost, různé typy zájmového vzdělávání, některé segmenty vzdělávání občanského, aktivity vztahující se k regionu ad.). Jsou typickými zájemci o cyklické formy vzdělávání, často je pro ně stejně důležitý nebo dokonce důležitější sociální než vzdělávací aspekt aktivit. Za samozřejmé a příjemné považují propojení vzdělávání s tradičními fondy knihovny. Jsou tedy pro knihovny zajímavou cílovou skupinou. Také pokud jde o seniory, spolupracují knihovny s řadou partnerů.

Knihovny se věnují samozřejmě i vzdělávacím aktivitám pro další věkové skupiny, jak ukazují konkrétní příklady v dalších částech této práce.

2.2 Komunitní role veřejných knihoven

Jednou ze základních funkcí knihoven je jejich komunitní role ve městě, resp. v obci. Termín komunita pochází z latinského slova „communitas“ a znamená lidské společenství, společnost, obec.

Knihovna plní svou komunitní roli, pokud reaguje nejen na potřeby svých uživatelů (čtenářů), ale pokud oslovuje celou komunitu, je společenským centrem v obci, spolupracuje s dalšími místními organizacemi i neformálními skupinami a podílí se na kulturních, vzdělávacích a volnočasových aktivitách jejích obyvatel. Tím naplňuje své humanizační poslání – účast komunity na aktivitách prospěšných jejímu vlastnímu rozvoji a zkvalitnění života.

Cílem komunitní knihovny, samozřejmě při zachování kvalitních knihovnických a informačních služeb, je tedy koordinovaně ve spolupráci s dalšími organizacemi rozvíjet kulturní, vzdělávací a volnočasové aktivity, které vycházejí z potřeb komunity, posilovat vztah lidí k místu, ve kterém žijí, k jeho historii, současnosti i budoucnosti a povzbudit je k aktivní účasti na životě obce. Velká část veřejných knihoven realizuje komunitní aktivity různého rozsahu a snaží se jimi oslovit své okolí i získat další uživatele svých služeb.

Již v roce 2002 vznikla „Pracovní skupina pro komunitní aktivity knihoven“ a hned v následujícím roce se v cyklu seminářů nazvaných „**Knihovna jako komunitní centrum**“, který byl uspořádán s finanční podporou Open Society Fund Praha, její členové v problematice hlouběji vzdělávali. Na základě získaných znalostí uspořádala pak tato skupina ve spolupráci s Národní knihovnou ČR a dalšími knihovnami ČR řadu workshopů na téma „komunitní knihovna“. Od této doby poskytuje metodickou pomoc českým knihovnám, rozvíjí spolupráci se zahraničními knihovnami a prosadila problematiku komunitních rolí veřejných knihoven i do strategických dokumentů, např. do Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2011 – 2015. V rámci komunitního působení se celá řada knihoven věnuje i aktivitám pro a se seniory. Například v rámci projektu „Rozmanitost nás spojuje“ vydala Masarykova veřejná knihovna v roce 2012 metodický materiál „Komunitní knihovna a seniory“. Tento mikroprojekt byl spolufinancován Evropskou unií, z prostředků Fondu mikroprojektů spravovaného Regionem Bílé Karpaty.

Veřejné knihovny jsou otevřené, neutrální a přívětivé instituce, které veřejnost akceptuje jako komunitní a které také velká část seniorské populace považuje za „svůj“ prostor. Součástí komunitní práce by měla být, jak řečeno výše, i integrace všech skupin obyvatelstva a také vytvoření mezigeneračního dialogu a podpora neformálního setkávání a vzdělávání.

3. Výchova ke stáří v knihovnách

Senioři jsou významnou a jednou z nepočtenější uživatelských skupin knihoven. Knihovny jako veřejné instituce jsou pro ně dostupné, známé a bezpečné, příjemné a finančně nenáročné, zprostředkovávají setkávání, celoživotní vzdělávání, plní komunikační a sociální funkci v místě. Knihovny jsou také instituce, které nejen učí, jak plnohodnotně žít ve třetím věku, ale současně vytvářejí podmínky pro činnostní životní orientaci, prostor pro intelektuální a společenskou realizaci, afiliaci starších lidí, a především se podílí na výchově ke stáří.

Stejně jako v každé jiné etapě života, i ve stáří se jednotliví lidé liší svou aktivitou, soustředěním na věci životně důležité. Stárnutí je vlastně proces opotřebení, ve kterém se sčítají změny, k nimž dochází během celého života organismu. Tyto změny nastávají na všech úrovních: tělesné (vnější vzhled, konstituce), psychické, funkční a biochemické. Každý člověk má svůj vlastní rytmus stárnutí. Za normální stárnutí považujeme takové, ke kterému dochází pouze v důsledku plynutí času. Chronologický věk člověka je spíše sociální a právní než biologický, zatímco biologický koresponduje s funkčním stavem orgánů člověka.

„Ve stáří je větší prostor pro aktivity volného času a různé volnočasové potřeby:

- 1. potřeba zotavení, osvěžení, zdraví a dobrého pocitu (rekreace),*
- 2. potřeba vyrovnání, rozptýlení a potěšení (kompenzace),*
- 3. potřeba poznání, učebního podněcování a dalšího učení (edukace),*
- 4. potřeba klidu, pohody, rozjímání (kontemplace),*
- 5. potřeba kontaktu a družnosti (komunikace),*
- 6. potřeba společnosti, kolektivního vztahu a tvoření skupin (integrace),*
- 7. potřeba účastenství, angažovanosti a sociálního pojetí (participace),*
- 8. potřeba kreativního rozvoje, uplatnění a účasti na kulturním životě (akulturace).*

Hlavním cílem by měl tedy být rozvoj osobnosti k seberealizaci.“ (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 71).

Příprava na stáří by neměla být podceňována, naopak by měla být chápána jako přirozená součást našeho života. Předpokladem k ní je vytvoření reálné představy o povaze života ve stáří, jeho délce a ovlivnitelnosti. Mühlpachr uvádí, že příprava na stáří bývá

rozlišována jako: **dlouhodobá** - celoživotní, **střednědobá** - asi od 45 let a **krátkodobá** - 2 až 3 roky před penzionováním (Mühlpachr, 2001).

A právě zde je velký prostor pro účinnou, neformální vzdělávací a osvětovou činnost takových institucí, jako jsou knihovny, pro posilování dobrých mezilidských vztahů a mezigenerační solidarity tím, že veřejné knihovny plní svou funkci komunitní, přispívají k integraci seniorů do společnosti.

Jak již bylo uvedeno, jednou ze základní funkcí knihovny je tvorba knihovního fondu a doplňování informačních zdrojů. Knihovními fondy rozumíme soubory dokumentů - primárních a sekundárních. Knihovní fond se tvoří nákupem, darem, výměnou nebo povinným výtiskem. Cíleným budováním fondu včetně retrospektivního doplňování není jen nákup tištěných materiálů, tedy knih, novin a časopisů, ale také např. audiovizuálních, zvukových a elektronických dokumentů. Hovoříme-li o cíleném budování fondu pro seniory, jsou to právě audiovizuální a zvukové dokumenty, které mohou knihovny nabídnout seniorům se specifickými potřebami. Pokud tyto dokumenty nemá knihovna ve svém fondu, lze využít meziknihovní výpůjční službu (MVS). Pro nevidomé a těžce zrakově postižené čtenáře mohou veřejné knihovny díky spolupráci s Knihovnou a tiskárnou pro nevidomé K. E. Macana zpřístupňovat informace i umělecké hodnoty, a to prostřednictvím Braillova slepeckého písma, zvukových záznamů, reliéfní grafiky a digitálních textů. Půjčování bodových a zvukových knih je pro uživatele knihoven se zrakovým handicapem zdarma. Některé knihovny v současné době mohou svým uživatelům nabídnout nejen bezbariérový přístup, ale také indukční smyčky, čtečky knih, ozvučený internet, čtenářské lupy, donášku a rozvoz knih domů. Významná je také služba bibliobusů. To vše jsou specifické služby vhodné pro seniory.

Knihovnická veřejnost se problematikou seniorů a osob se specifickými potřebami, k nimž senioři náleží, zabývá i v rovině metodické s cílem dalšího zlepšování služeb ve všech knihovnách ČR. Profesní organizace **Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR** (SKIP) umožňuje zájemcům o tuto problematiku ustavovat pracovní skupiny, sekce, kluby, které se specifickým problematikám věnují, a podporuje jejich činnost i materiálně. V roce 2010 vznikla sekce **Bezbariérová knihovna** (sekce služeb osobám se specifickými potřebami), jejímž cílem je nabídnout knihovníkům a informačním pracovníkům metodickou oporu pro práci s handicapovanými uživateli se smyslovým (nevidomí, neslyšící), mentálním a tělesným postižením. Sekce Bezbariérová knihovna vytvořila standardy, které definují

zásady bezbariérovosti v knihovnách uživatelům se specifickými potřebami, i metodiky služeb s některými typy postižení (zraková, sluchová, fyzická, mentální).

V roce 2014 vzniká nová sekce 65+, která se bude věnovat speciálně seniorům a jejich vzdělávání v knihovnách a souvisejícím otázkám. Klade si za úkol především připravit a vypracovat standardy a metodiku práce se seniory v knihovnách.

4. Formy vzdělávání seniorů v knihovnách

Mezi stěžejní body Národního programu přípravy na stárnutí 2013 – 2017 patří vzdělávání seniorů, zajištění jejich zdravého životního stylu a dobré kvality jejich života. Trend širší a intenzivnější práce s/pro seniory v knihovnách je důsledkem celospolečenského trendu zapojit starší lidi do společenského života a podporovat je. Vzdělávání ve třetím věku naplňuje edukační potřeby seniorů a vytváří podmínky pro udržení gramotnostních dovedností, například získávání základů počítačové a informační gramotnosti. Mezi nejběžnější formy vzdělávání seniorů v knihovnách patří **univerzity třetího věku (U3V)**, **akademie třetího věku (A3V)** a **kluby aktivního stárnutí (KLAS)**.

4.1 Univerzity třetího věku (U3V)

Univerzity třetího věku (U3V) jsou specifickou součástí celoživotního vzdělávání. Jejich základní charakteristikou je, že poskytují občanům nad 50 let vzdělávání na vysokoškolské úrovni, čímž se liší od jiných forem osvětových a vzdělávacích činností. Vzdělávání na U3V je založeno na **osobním rozvoji**, nikoliv profesní přípravě, a nezakládá tak nárok na vysokoškolský titul. Podle Haškovcové jsou „*U3V systémem celoživotního vzdělávání, jejichž smyslem je nabídnout seniorům druhý životní program (když ten první, pracovní, už skončil), aktivovat je a nepřipustit sociální vyloučení.*“ (Haškovcová, 2012, s. 167).

Hlavní osobností první univerzity třetího věku byl francouzský **profesor Pierre Vellas**, který se později stal prezidentem Asociace univerzit třetího věku v Toulouse. Název Univerzita třetího věku použil poprvé v roce 1973 na Fakultě práva a ekonomie Univerzity sociálních věd ve francouzském Toulouse. Nabídl zde starším studentům přednášky speciálně upravené pro jejich věk. Úlohy seniorského vzdělávání spatřoval především v kontinuálním vzdělávání jako příspěvku ke zlepšení veřejného zdraví, dále v průběžné výchově a vzdělávání těch, kteří jsou činní v různých oblastech zdravotnictví, sociálních služeb a kteří se profesionálně zabývají seniory. Důvody pro toto vzdělávání, jeho název a zkušenosti podrobně přibližuje ve své monografii „*L' Université du troisième âge*“. Profesor Vellas v ní poukázal zejména na obrovský potenciál třetího věku, tedy periody po konci aktivní výdělečné činnosti a před začátkem závislosti na pomoci okolí v životě člověka. Program této neobvyklé univerzity byl zvolen tak, aby respektoval medicínské, sociokulturní a sociální elementy důležité pro udržení aktivity stárnoucích a starých lidí. Univerzita se stala místem

pravidelného a společného setkávání, místem, které je jako akademická půda vysoce společensky hodnoceno. Studijní plán byl koncipován pouze jako systém výběrových přednášek pro danou skupinu studujících, později byl rozšířen i o možnost získat v jakémkoli, tedy i v důchodovém, věku úplné vysokoškolské vzdělání, včetně příslušného diplomu. Rozlišujeme dva základní modely a to je francouzský a britský. Základem francouzského modelu je vazba na univerzitu a jasné rozdělení rolí pedagoga a studenta. Britský model nerozlišuje mezi tím, kdo je vzděláván, a tím, kdo vzdělává. Účastníci mohou být učiteli stejně jako žáky. Tento přístup je flexibilnější, a tak se odborníci z řad seniorů mohou stát zároveň vyučujícími.

Profesor Pierre Vellas založil v roce 1975 mezinárodní **Asociaci univerzit třetího věku** (AIUTA) jako fórum pro výměnu zkušeností, pořádání konferencí a seminářů a prostor pro experimenty i výzkum této nové role klasických univerzit. Hlavní cíle AIUTA jsou:

1. podporovat zakládání a další růst U3V po celém světě,
2. navazovat a udržovat kulturní a vědecké kontakty mezi členy,
3. podporovat navazování styků v oblasti regionálních zájmů, mezi členy, zejména vzdělávání, studium a výzkum,
4. poskytovat členům informační služby.
5. spolupracovat s organizacemi, jejichž činnost se týká vyššího vzdělávání a životních podmínek starší generace (Mühlpachr, 2009).

Dalším zajímavým mezinárodním sdružením je **Evropská federace studujících seniorů** (EFOS) se sídlem v Bruselu. Jeho hlavním úkolem je vytvoření základny pro výměnu zkušeností s organizováním aktivit v oblasti vzdělávání seniorů jako součásti celoživotního vzdělávání. Univerzity třetího věku zaznamenaly v prvním desetiletí své existence velký růst a rok 1993 by vyhlášen Rokem univerzit třetího věku v Evropě.

4.2 Univerzity třetího věku v České republice

Na území České republiky bylo přibližně od 80. let 20. století realizováno seniorské vzdělávání v rámci Klubu aktivního stáří (KLAS) a Československého červeného kříže, který zakládal akademie třetího věku. Právě z akademií třetího věku postupně začaly vznikat univerzity třetího věku. Počátek českých univerzit třetího věku můžeme datovat od roku 1986, kdy začaly organizovat první kurzy pro seniory Univerzita Karlova v Praze, Jihočeská

univerzita v Českých Budějovicích a především Univerzita Palackého v Olomouci, která vznikla jako **první univerzita třetího věku** ve školním roce 1986/1987. Přednášející byli z řad pedagogů univerzity, garantem celé akce byl již zmiňovaný Československý červený kříž. V roce 1991 se pak zřizovatelem stala samotná olomoucká univerzita z iniciativy profesora Jana Jařaba. Zodpovědnost za obsah a průběh studia převzala katedra sociologie a andragogiky. Velké zásluhy o rozvoj univerzity měl vysokoškolský pedagog Vilém Kleg a jeho spolupracovníci. Po roce 1992 nastává velký rozmach seniorského vzdělávání, otevírají se nové možnosti a navazují kontakty s podobnými organizacemi v zahraničí. V roce 1991 začal vysílat Český rozhlas 2 – Praha pořad s názvem **Rozhlasová akademie třetího věku**. Šlo o rozhlasový cyklus přednášek, seminářů a besed, který vedli vysokoškolští učitelé, především z Univerzity Karlovy. Toto vysílání bylo ukončeno v lednu 2010.

V roce 1993 vznikla **Asociace univerzit třetího věku (AU3V)** v České republice. Mezi hlavní iniciátory patří prof. MUDr. Radomír Čihák, DrSc.; prof., MUDr. RNDr. Jaroslav Slípka; doc. RNDr. Martin Šolc, CSc.; PhDr. Hana Frýdová a řada dalších. Hlavním důvodem vzniku Asociace univerzit třetího věku v České republice byla snaha prosadit legislativní zakotvení seniorského vzdělávání. Asociace si dále klade za cíl iniciovat a podporovat zakládání univerzit třetího věku na vysokých školách v České republice, organizovat setkání a pracovní semináře zainteresovaných škol a fakult za účelem výměny poznatků a zkušeností, a koordinovat U3V ČR v rámci jednotlivých vysokoškolských středisek. Asociace usiluje od počátků své existence o vytváření předpokladů pro mezigenerační dialog s cílem posílit solidaritu generací. V roce 1993 se stala členem AIUTA, v roce 1994 potom členem sdružení EFOS. V roce 2011 měla Asociace univerzit třetího věku České republiky 34 aktivních členů (veřejných vysokých škol, popřípadě fakult) a formulovala dlouhodobý záměr seniorského vzdělávání na vysokých školách na období 2008 - 2015 a své cíle, a to především uspokojování pokračujícího zájmu účastníků z řad seniorů o celoživotní vzdělávání, podporu jejich adaptace na měnící se životní a společenské podmínky způsobené zejména dynamickým rozvojem technologií a jejich používání v každodenním životě, a na posilování mezigeneračního dialogu.

Prvním společným rysem vzdělávacích aktivit pro seniory jsou sami studenti – zpravidla lidé postproduktivního věku, senioři ve starobním důchodu. Společnou podmínkou pro přijetí je přihláška a zaplacení registračního poplatku na akademický rok či semestr. V některých případech je vzdělávání hrazeno z grantů MŠMT.

Kurzy pořádané univerzitami poskytují seniorům vzdělání na nejvyšší možné, tedy univerzitní úrovni. Účastníci kurzů mají statut posluchače univerzity, nejsou však studenty ve smyslu zákona č.111/1998 Sb. o vysokých školách a všech navazujících a doplňujících zákonů a ustanovení. Vyučujícími jsou učitelé, profesori, docenti z univerzitních fakult a další odborníci. Vzdělávací kurzy jsou většinou tříleté, dělené do semestrů (6 semestrů). Počet přednášek a jejich četnost (jednou týdně, jednou za čtrnáct dní) si určuje konkrétní univerzita sama. Úspěšným frekventantům je vydáno osvědčení o absolvování univerzity.

V roce 1997 byla zahájena realizace projektu pod pracovním názvem **Virtuální U3V** (VU3V), který umožňuje rozšířit výuku i do regionů, tedy do neuniverzitních měst, a nabídnout tak možnost zájmového vzdělávání známé pod názvem U3V osobám vyššího věku, které se z různých důvodů nemohou účastnit výuky v univerzitních městech. Realizátorem tohoto projektu byla Fakulta České zemědělské univerzity v Praze a Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Do tohoto projektu se již zapojila také řada knihoven, které se staly konzultačními středisky a prostřednictvím svých internetových míst a učeben umožňují e-learningové vzdělávání tohoto typu. Studenti mohou prostřednictvím informačních technologií v knihovně ve skupinkách sledovat záznamy přednášek, procvičovat odpovědi na otázky v testech, číst či tisknout studijní materiály anebo komunikovat on-line s lektorem. Tato forma vzdělávání seniorů v knihovnách je významná především v menších místech, odkud je dojíždění do univerzitních měst právě pro seniorský věk problémem. Veřejné knihovny se v mnoha ohledech (propojení s primárními tradičními dokumenty, dobré prostory, zázemí a vybavení, personální servis, poskytnutí společenského rozměru ad.) jeví jako ideální místa pro zřizování konzultačních středisek.

4.3 Jiné formy vzdělávání v knihovnách

Akademie třetího věku (A3V) je středně těžká forma vzdělávání; kromě přednášek diskusí se pořádají i různé aktivity osvětového a zájmového charakteru, například exkurze, práce v zájmových kroužcích a tematické vycházky. Potvrzení o studijním programu se vydává na základě prezence. *„A3V jsou oblíbené cykly k nejrůznějším tématům a poskytují frekventantům nabídku nejen jistého rozšíření znalostí, ale také prostor pro navázání nebo utužení mezilidských vztahů.“* (Haškovcová, 2012, s. 129).

Kluby aktivního stárnutí (KLAS) jsou neformální platformou. Senioři se do nich nemusí přihlašovat, podle zájmu a ne vždy pravidelně navštěvují knihovnou organizovaná

setkání se svými vrstevníky, která bývají doplněna vzdělávacím nebo společenským programem. Jde tedy o jmeně náročnou formu akcí.

Dalším způsobem výuky se stala forma mezigeneračního dialogu a výjimečná možnost studia s vlastními vnoučaty. Originální vzdělávací projekt, který představuje dětem a seniorům rozličné vědní obory a zároveň podporuje mezigenerační soudružnost, nabízí například pražské Centrum celoživotního vzdělávání, které na něm spolupracuje s různými vysokými školami. Autorkou projektu je Ing. Dana Steinová, která se vytvářením nových aktivizačních programů pro seniorskou populaci věnuje téměř 30 let a v roce 1986 iniciovala také vznik první pražské univerzity třetího věku. Tato forma není dosud běžná ve společnosti a samozřejmě ani ve veřejných knihovnách, její význam i atraktivita však postupně rostou.

Knihovny často pořádají i další vzdělávací aktivity, které nejsou určeny specificky seniorům (univerzity a akademie volného času, volné cykly přednášek a besed, setkání se zajímavými osobnostmi ad.). Přes nespecifikovanou cílovou skupinou bývají nejčastějšími účastníky těchto aktivit právě senioři, kteří se zde potkávají s příslušníky dalších generací.

Empirická část

Bakalářská práce je zaměřena na mezigenerační aktivity a další vzdělávání seniorů v knihovnách. Hlavním cílem průzkumu je zjistit, jaké jsou nabídky aktivit knihoven v této oblasti a jaká je jejich kvalita. Výsledky průzkumu budou využity jako podklad pro zpracování metodiky a standardů mezigeneračních aktivit v knihovnách. V úvodu empirické části jsou stanoveny cíle, metodologie a plán výzkumu, anketní otázka a otázky dotazníkového šetření. Dále je popsáno samotné šetření a jeho charakteristika. Výsledky šetření formou anketní otázky a dotazníku jsou popsány v závěru této části.

5. Cíle a výzkumné otázky anketního a dotazníkového šetření

Cíl č. 1: Zjistit, zda veřejné knihovny nabízejí pro dětské čtenáře a seniory mezigenerační aktivity a jaké jsou jejich formy.

Cíl č. 2: Zjistit, zda nabídka mezigeneračních aktivit je pro seniory dostatečně zajímavá a vyhledávaná.

5.1 Metodologie a plán výzkumu

Byla zvolena metodika kvantitativního výzkumu. Výzkum probíhal ve dvou liniích – formou anketní otázky mezi zaměstnanci knihoven v měsíci září 2013 a následně formou dotazníkového šetření mezi seniory – uživateli knihoven, kde se problematice mezigeneračních aktivit věnují. Toto anonymní dotazníkové šetření probíhalo v prvním pololetí roku 2014.

5.1.1 Anketní otázka mezi pracovníky veřejných knihoven

V rámci průzkumu byli elektronickou formou osloveni pracovníci, kteří splnili níže uvedená kritéria:

- pracují v oddělení služeb čtenářům veřejných knihoven;
- pracují na úseku vzdělávacích a kulturních programů veřejných knihoven;
- jsou uživateli obecných a specializovaných oborových elektronických konferencí.

Tito pracovníci odpovídali na anketní otázku:

„Jaké formy mezigeneračního dialogu nabízí vaše knihovna?“

5.1.2 Průzkum mezi seniory – uživateli knihoven věnujících se mezigenerační problematice

Formou dotazníku byli osloveni všichni senioři ve věku od 55 let, kteří navštěvují veřejné knihovny vybrané na základě výsledku ankety mezi pracovníky veřejných knihoven. Hlavním cílem dotazníku bylo zjišťování informací o motivaci, postojích a spokojenosti seniorů s těmito aktivitami. Dotazník byl elektronickou formou zaslán do vybraných knihoven, a to Městská knihovna Sedlčany, Městská knihovna Litomyšl, Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, Městská knihovna Náchod o.p.s., Městská knihovna Dobříš, Městská knihovna Nová Paka, Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove (Slovenská republika), Hornozemplínská knižnica vo Vranovë nad Topľou (Slovenská republika), kde ho pracovníci knihoven vytiskli a respondenti písemně vyplnili. Dotazníky byly následně zaslány zpět k vyhodnocení. Dotazník obsahuje úvodní část, kde je uveden účel výzkumu, pokyny k vyplnění a poděkování za účast. Součástí dotazníkového šetření je 9 otázek. První část dotazníku tvoří 3 otázky, které zjišťují základní údaje o respondentovi (pohlaví, věk, vzdělání). Druhá část dotazníku obsahuje **6 hlavních výzkumných otázek**, které se týkají spokojenosti a motivace respondentů, přičemž u některých je také volba jiné možnosti odpovědi. Úplné znění dotazníku je uvedeno v příloze č. 1.

Hlavní výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1: Jak jste se dozvěděl/a o možnostech mezigeneračního setkávání a dalšího vzdělávání v knihovně?

Výzkumná otázka č. 2: Co vás vede k účasti na těchto aktivitách v knihovně?

Výzkumná otázka č. 3: Jaké mezigenerační aktivity přivítáte více?

Výzkumná otázka č. 4: Jste spokojeni s prostředím a vybavením knihovny, kde akce probíhají?

Výzkumná otázka č. 5: Jak často navštěvujete tyto aktivity?

Výzkumná otázka č. 6: Jak často se účastníte těchto akcí?

5.2 Průběh šetření anketní otázky

Pro finální formulaci anketní otázky „Jaké formy mezigeneračního dialogu nabízí vaše knihovna?“ přispěla také konference Společně, kterou uspořádala na podzim 2012 Městská knihovna Chrudim ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky a pod záštitou Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Konference se pokusila formulovat východiska pro práci se seniory a mezigenerační spolupráci v knihovnách, čímž pomohla k užšímu vymezení definitivního anketního šetření. Osloveni byli uživatelé obecných a specializovaných oborových elektronických konferencí:

1. ANDERSEN

Konference členů Klubu dětských knihoven SKIP (738 členů).

andersen@cvut.cz

2. SKIP

Konference určená individuálním a institucionálním členům Svazu knihovníků a informačních pracovníků (1393 členů).

<http://www.skipcr.cz/clenstvi/elektronicka-konference-skip>

3. KMS

Konference věnovaná aktivitám na podporu čtení v České republice i v zahraničí, určená všem pracovníkům knihoven (656 členů)

kms@cvut.cz

Celkový počet účastníků oslovených konferencí byl 2 787. Je potřeba zdůraznit, že některé knihovny/jednotlivci jsou členy více konferencí, celkový počet oslovených subjektů byl tedy menší, cca 1000 osob/institucí. Cílovou skupinou byli pracovníci veřejných knihoven, kteří pracují v oddělení služeb čtenářům a na úseku vzdělávacích a kulturních programů a mají možnost využívat nové metody práce, posilovat sociální vazby a mezigenerační dialog. Na výzvu a položenou otázku reagovalo překvapivě pouze 28 knihoven, z toho 2 knihovny ze Slovenské republiky, účast v anketě byla tedy pouze 2,8 %, a to v této struktuře:

1. Obecní knihovny:

Místní knihovna Vedryně, Obecní knihovna Hradištko, Obecní knihovna U Mokřiny Mokré, Obecní knihovna Pavlovice u Přerova, Pravdova knihovna Jarošov nad Nežárkou, Obecní knihovna Vřesina.

2. Městské knihovny:

Knihovna Jana Drdy Příbram, Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, Masarykova veřejná knihovna Vsetín, Městská knihovna Březová nad Svitavou, Městská knihovna Ladislava z Boskovic Moravská Třebová, Městská knihovna Dobříš, Městská knihovna Nová Paka, Městská knihovna Náchod o.p.s., Městská knihovna Kopřivnice, Městská knihovna Králíky, Městská knihovna Kaplice, Městská knihovna Jindřichův Hradec, Knihovna Městyse Lysic, Knihovna města Hradce Králové – pobočka Kukleny, Městská knihovna a informační centrum Rychnov u Jablonce nad Nisou, Městská knihovna v Třebíči, Městská knihovna Slavoj Dvůr Králové nad Labem, Městská knihovna Králíky.

3. Krajské knihovny:

Krajská vědecká knihovna Liberec – pobočka Kunratická

4. Knihovny ze Slovenské republiky:

Hornozemplínská knižnica vo Vranove nad Topľou, Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove.

Odpovědi byly následně zpracovány podle druhů aktivit jednotlivých knihoven (viz níže).

5.2.1 Výsledky šetření anketní otázky

Anketní šetření ukázalo, že podle anketní otázky se ve většině knihoven konají spíše společné mezigenerační **výtvarné dílny**; tuto aktivitu uvedlo více než 70 % knihoven. Tyto dílny se konají převážně v období vánočních a velikonočních svátků nebo v průběhu školních prázdnin. Další mezigenerační aktivita, která se uskutečňuje v 55% dotazovaných knihoven, je **společné čtení**. Z anketního šetření lze vyčíst, že společná čtení se mohou konat přímo v knihovně – čtou senioři dětem (např. čtoucí babičky) nebo čtou děti seniorům (např. denních stacionářích nebo v domovech pro seniory). Další více uváděnou aktivitou jsou společné **výlety a exkurze**; tuto formu uvedlo více než 40 % respondentů.

Prázdninové aktivity uvedlo v odpovědi na anketní otázku jen 20 % knihoven. Tyto aktivity však získávají stále větší oblibu u účastníků a rovněž tak u knihoven a jejich počet

postupně narůstá. Několik knihoven také uvedlo společnou aktivitu – **pletení mezigenerační šály**. Jde o model společné aktivity seniorů a dětí (event. více generací), kdy se především opět při společném čtení vykonává společná činnost s určitým cílem – např. překonání rekordu apod. Při této aktivitě většinou vystupují senioři i jako lektoři.

Anketní šetření potvrdilo, že mezigenerační **aktivity se nekonají jen v prostorách knihoven**, ale také například ve zdravotnických a sociálních zařízeních, kam děti za seniory společně s knihovnicemi docházejí.

Společné aktivity zejména dětí (ale někdy i dalších generací) a seniorů v knihovnách lze rozdělit podle forem a metod mezigeneračních aktivit do skupin. Z výsledků šetření lze například sledovat vztahy a pozice seniorů a dětí, místo setkávání, druhy a metody mezigeneračních aktivit.

5.2.2 Formy a metody mezigeneračních aktivit

Podle pozice:

1. obě skupiny vystupují partnersky
2. senioři jsou vůči dětem v pozici lektorů
3. děti jsou vůči seniorům v pozici lektorů

Podle místa setkávání:

1. přímo v prostorách knihovny
2. nemocnice a jiná zdravotnická zařízení
3. denní stacionáře a pečovatelské domy
4. další kulturní zařízení
5. outdoorové aktivity (výlety a turistické vycházky)

Podle druhů aktivit:

1. akademie pro prarodiče a děti
2. společná čtení
3. besedy se spisovateli a dalšími zajímavými osobnostmi
4. výtvarné a tvořivé dílny
5. literární a výtvarné soutěže

6. společné psaní pověstí, povídek a příběhů
7. PC kurzy
8. výlety a exkurze

Podle metod:

1. metody výkladové – přednášky, výlety, exkurze
2. metody dialogické – besedy, diskuze
3. metody výcvikové - tvořivé a výtvarné dílny
4. metody čtenářské – společné čtení a předčítání

Na základě odpovědí byly vybrány čtyři knihovny, jejichž aktivitám je věnována větší pozornost. Jsou to: Městská knihovna Chrudim, Knihovna Karla Dvořáka ve Vyškově, Masarykova veřejná knihovna Vsetín a Hornozemplínská knižnice vo Vranove nad Topľou. Popis jejich činností je uveden v příloze č. 2.

5.2.3 Diskuse

Z počtu knihoven a obsahu jejich odpovědí je zřejmé, že **mezigenerační aktivity** opravdu nejsou v knihovnách dosud běžnou záležitostí, knihovny se jim teprve začínají věnovat. Bylo by tedy dobré časem toto šetření zopakovat a oslovit více respondentů, a to nejen prostřednictvím odborných elektronických konferencí. Jak již bylo výše uvedeno, mezi aktivitami převládají **výtvarné dílny, společná čtení a výlety a exkurze**. Dále v rámci celorepublikových akcí (Den pro dětskou knihu, Týden knihoven a Noc s Andersenem atd.) je oblíbená aktivita pletení mezigenerační šály. Nově knihovny připravují prázdninové aktivity, mezigenerační akademie. Některé aktivity se svým rozsahem, formou, ale především koncepčním přístupem vymykají z běžného modelu a naznačují potenciál knihoven v této oblasti. Dalším zajímavým a důležitým zjištěním je, že velkou část těchto integračních aktivit v knihovnách zajišťují knihovníci oddělení pro děti, tedy lidé, kteří se primárně věnují mladší generaci. V budoucnu by bylo zajímavé zjišťovat důvody této skutečnosti.

5.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření mezi seniory – uživateli veřejných knihoven

Dotazníkové šetření probíhalo v prvním pololetí roku 2014. Celkem odpovídalo 148 respondentů z výše uvedených knihoven, kteří splňovali daná kritéria a souhlasili s dotazováním. Tito respondenti byli na začátku seznámeni s účelem výzkumu a informováni o jeho anonymitě. **Základními kritérii respondentů** byl věk nad 55 let a jejich účast na mezigeneračních aktivitách knihoven, nemuseli však být registrovanými čtenáři knihoven.

Data získaná od respondentů byla následně zpracována a sestavena do tabulek, podle kterých byly vytvořeny grafy. Absolutní četnost v tabulkách uvádí počet výskytu jednotlivých variant odpovědí a jejich součet, relativní četnost uvádí v procentech poměr jednotlivých variant odpovědí k jejich celkovému počtu.

5.3.1 První část dotazníku – osobní údaje

První část dotazníku - otázky 1 až 3 - jsou zaměřeny na **osobní údaje** respondentů. Celková účast byla 148 respondentů, z toho počtu je 123 žen a 25 mužů. Ženy tedy tvoří převažující většinu účastníků mezigeneračních aktivit knihoven. Tato skutečnost není překvapující. Je obecně známo, že ženy jsou ve všech věkových skupinách náruživějšími, resp. pilnějším čtenářkami a zároveň významně aktivnějšími uživatelkami knihoven. V České republice je pak rozdíl mezi muži a ženami v tomto smyslu ještě mnohem větší než v jiných zemích. České knihovny tuto skutečnost dlouhodobě znají a reflektují ve své činnosti.

Tabulka 1. Rozdělení respondentů podle pohlaví

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Žena	123	83
Muž	25	17
Celkem	148	100

Pramen: vlastní zdroj autora

Nejvíce zastoupenou skupinou jsou **senioři ve věku 60 – 69 let**, a to v počtu 100 zúčastněných, což se rovná 67 % z celkového počtu respondentů. Lze tedy konstatovat, že aktivity navštěvují především lidé, kteří v nedávné době dovršili důchodový věk. Téměř jednu třetinu účastníků těchto aktivit však tvoří senioři významně starší, ve věku 70 a více let, což se rovná 28 % z celkového počtu dotazovaných. Pro knihovny je tedy dobrou zprávou,

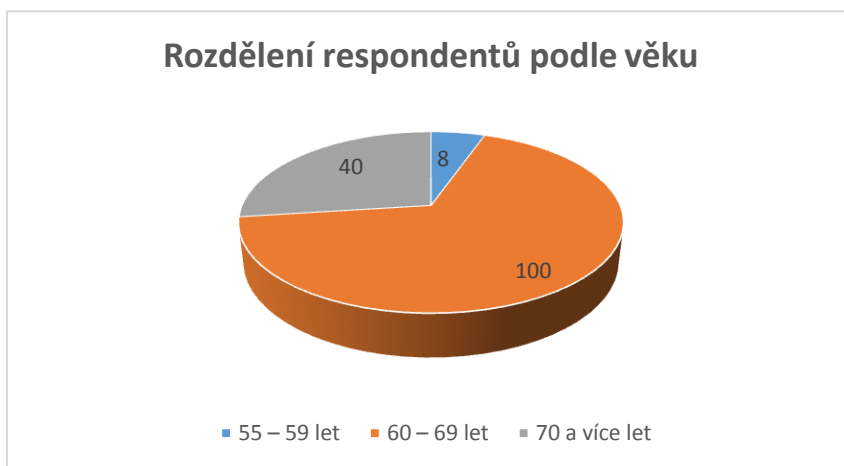
že o specifické aktivity pro věkovou skupinu 60+, resp. o aktivity integrační, má zájem relativně široké věkové spektrum seniorů a že je zde tedy poměrně velká skupina potenciálních uživatelů těchto služeb knihoven.

Tabulka 2. Rozdělení respondentů podle věku

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
55 – 59 let	8	5
60 – 69 let	100	67
70 a více let	40	28
Celkem	148	100

Pramen: vlastní zdroj autora

Graf 1. Rozdělení respondentů podle věku – absolutní četnost

Pramen: vlastní zdroj autora

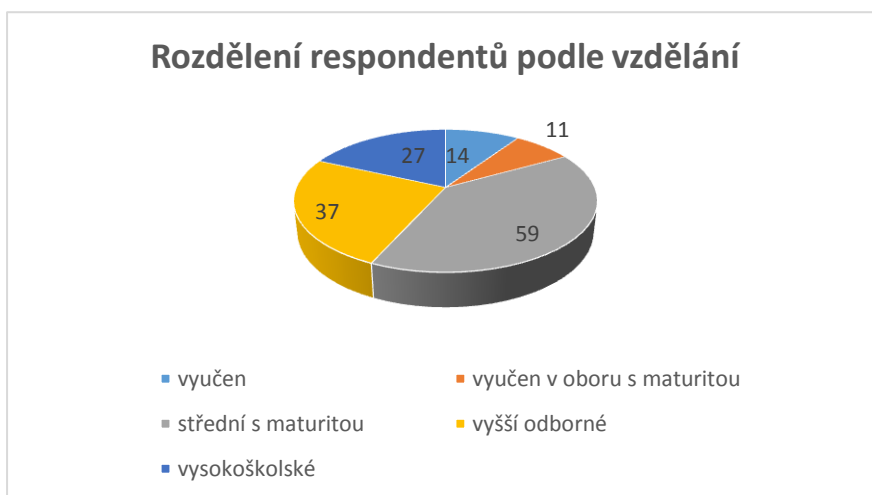
Z hlediska vzdělání se u respondentů nejčastěji vyskytuje vzdělání střední s maturitou s relativní četností 40 %, následuje vzdělání vyšší odborné s relativní četností 25 %, a vysokoškolské s relativní četností 18 %. Nejméně zastoupenou skupinou jsou respondenti vyučení v oboru s relativní četností 8 %. **Lze konstatovat, že aktivity knihoven jsou atraktivní tedy především pro středoškoláky a lidi s vyšším než středoškolským vzděláním.** Na druhé straně nezanedbatelné procento účastníků (17 %) těchto akcí je z kategorie vyučených. Opět se tedy potvrzuje, že knihovny mají relativně široké spektrum potenciálních klientů těchto svých služeb.

Tabulka 3. Rozdělení respondentů podle vzdělání

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
vyučen	14	9
vyučen v oboru	11	8
střední s maturitou	59	40
vyšší odborné	37	25
vysokoškolské	27	18
Celkem	148	100

Pramen: vlastní zdroj autora

Graf 2. Rozdělení respondentů podle vzdělání – absolutní četnost

Pramen: vlastní zdroj autora

Další část dotazníku, tedy položky 4 – 9 jsou zaměřeny na možnosti a aktivity orientované na mezigenerační vzdělávání v knihovnách, motivaci k účasti, spokojenosti s prostředím, informovanosti o aktivitách a návštěvnosti.

5.3.2 Druhá část dotazníku – výzkumné položky

Položka č. 4. Jak jste se dozvěděl/a o možnostech mezigeneračního setkávání v knihovně?

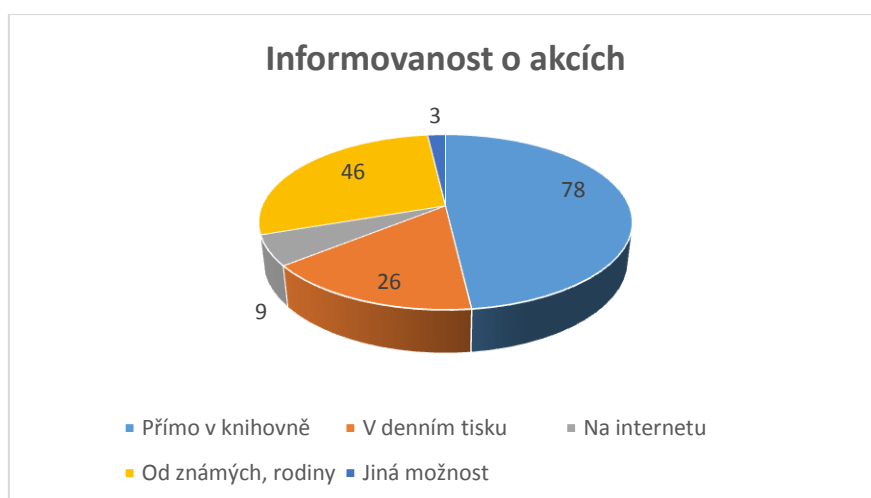
Tabulka 4. Možnosti mezigeneračního setkávání

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Přímo v knihovně	78	67
V denním tisku	26	22
Na internetu	9	8
Od známých, rodiny	46	40
Jiná možnost	3	2
Celkem	162	139*

*respondenti mohli doplnit více možností

Pramen: vlastní zdroj autora

Graf 3 Informovanost o akcích – absolutní četnost

Pramen: vlastní zdroj autora

Většina respondentů, tj. 67 % z celkového počtu, se o mezigeneračních aktivitách dozvěděla **přímo v knihovně**. Proto se můžeme domnívat, že většina návštěvníků aktivit jsou registrovaní uživatelé, resp. čtenáři, kteří mohou dále informovat své známé a rodinné příslušníky. Zanedbatelné není ani vzájemné osobní informování v 46% odpovědí a získávání informací z denního tisku v 26 % odpovědí. Otázka přinesla očekávanou odpověď: podle šetření je zřejmé, že informace o možnostech těchto aktivit vyhledává poměrně málo účastníků na internetu - pouhých 9 %. Přestože hlavním důvodem malého využívání internetu jako informačního zdroje je v tomto případě pravděpodobně nedostatečná zkušenost seniorů s tímto médiem, výsledek šetření může vypovídat i o možné (ne)kvalitě knihovnických

webových stránek. Hlavní otázkou ovšem je, zda knihovny provádějí dobře marketing (těchto) svých služeb a věnují mu dostatek pozornosti. Osobní pozvání či informace v knihovně, event. osobní doporučení účastníka má nepochybně vždy největší odezvu; **velmi silným faktorem je však také pravidelnost takových aktivit** a také pravidelné informace o nich v obecních zpravodajích, které dostávají obyvatelé do schránek a dále propagace na místech, kde se senioři shromažďují (čekárny lékařských ordinací, domovy seniorů, nákupní centra ad.). Dlouhodobě ovšem nelze podceňovat ani význam internetu, neboť logicky postupně poroste počet seniorů, kteří jsou/budou zvyklí internet jako informační médium využívat.

Velmi perspektivní z tohoto hlediska mohou být speciální weby knihoven pro seniory, které jsou ovšem v současné době ve veřejných knihovnách pouze zcela ojedinělou výjimkou (např. Městská knihovna Rosice u Brna).

Položka č. 5. Co vás vede k účasti na těchto aktivitách v knihovně?

Tabulka 5. Důvody účasti na mezigeneračních aktivitách

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Osobnostní rozvoj	84	37
Seberealizace	26	11
Vyplnění volného času	37	16
Sociální kontakt	62	27
Jiná možnost	19	8
Celkem	228	100

Pramen: vlastní zdroj autora

Graf 4. Důvody k účasti na mezigeneračních aktivitách – absolutní četnost

Pramen: vlastní zdroj autora

Otázka mapující motivaci k účasti seniorů na mezigeneračních aktivitách přinesla očekávanou odpověď: většina respondentů vidí účast na těchto aktivitách jako příležitost k **osobnostnímu rozvoji** (37 %) a navazování či **rozvíjení sociálních kontaktů** (27 %). Významným důvodem je též využití volného času (16 %), případně seberealizace (11 %). Jako další možnost uváděli respondenti také společně strávené chvíle s vlastními vnoučaty a dětmi. Tato odpověď vypovídá i o možné roli knihoven jako harmonizujícího prvku v rodinném životě seniorů. V mnoha ohledech jsou odpovědi na tuto otázku pro knihovny nejzávažnější. Poskytují totiž orientaci pro budoucí potenciální aktivity. Především dokazují, že senioři jsou nedílnou a aktivní součástí učící se společnosti, že i nadále myslí na osobnostní růst a rozvoj, že tedy nejde o pasivní skupinu, jíž lze nabídnout pouze zábavné či relaxační aktivity. Naopak nejatraktivnější jsou pro ně aktivity podporující osobnostní rozvoj, tedy aktivity vzdělávací. Odpovědi zároveň potvrzují i známý fakt společenské izolace seniorů a jejich zájem o navazování/udržování společenských kontaktů. Knihovny jsou z podstaty místy setkávání a společenských kontaktů, centry komunit; mají tedy velkou příležitost plnit tyto funkce i směrem k seniorům. Jejich potenciál v tomto smyslu je dosud nedostatečně využit. Výborně se osvědčují slavnostní uzavírání studijních ročníků U3V za přítomnosti rodinných příslušníků, mezigenerační diskusní setkání apod.

Položka č. 6. Jaké mezigenerační aktivity přivítáte více?

Tabulka 6. Možnosti aktivit nebo nejčastěji poptávané aktivity

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Akademie pro prarodiče a děti	24	16
Společné čtení	27	18
Besedy se spisovateli	52	34
Výtvarné a tvořivé dílny	50	33
Společné pletení mezigenerační šály	7	5
Literární a výtvarné soutěže	16	11
Společné psaní pověstí, pohádek	11	7
Dramatické kroužky	2	1
Prázdninové aktivity	11	7
PC kurzy	49	32
Výlety a exkurze	51	33
Taneční kurzy	12	8
Další možnosti	1	1
Celkem	310	206*

*respondenti mohli doplnit více možností

Pramen: vlastní zdroj autora

Graf 5. Možnosti mezigeneračních aktivit – absolutní četnost

Pramen: vlastní zdroj autora

Největší zájem mají senioři o **besedy se spisovateli** s relativní četností výskytu 34 %, **výtvarné a tvořivé dílny** tvoří 33 % všech odpovědí a výlety a exkurze mají stejné procentuální zastoupení. Knihovny pořádají **literární výlety, zájezdy a exkurze** na zajímavá místa spojená s literaturou a regionem. Poznávání regionu bývá silným motivačním faktorem účasti i jiných věkových skupin. Téměř stejný zájem je ale i o kurzy počítačové gramotnosti (32 %). Odpovědi dotázaných seniorů dokazují, že jejich zájmy jsou stejně široké jako zájmy zbývající populace. I přes určité preference si všechny nabídnuté aktivity našly své příznivce. To je pro knihovny dobrá zpráva; není nutné se věnovat pouze jedné konkrétní oblasti, pro niž nemusí být všude vhodné podmínky (prostorové, personální, finanční). Knihovny se mohou rozhodnout podle vlastních možností a konkrétních podmínek a vždy mají naději na to, že osloví část seniorské veřejnosti. S dobrou znalostí potenciálních účastníků svých aktivit (demografické údaje, spolupráce s domovy seniorů a dalšími partnery, cílená komunikace s registrovanými uživateli ad.), s jasným směřováním cílem své práce se seniory, alespoň se základními znalostmi z gerontopedagogiky a lepším marketingem, mají knihovny velkou šanci patřit k nejdůležitějším hráčům v oblasti vzdělávání, integrace a sociální inkluze seniorů.

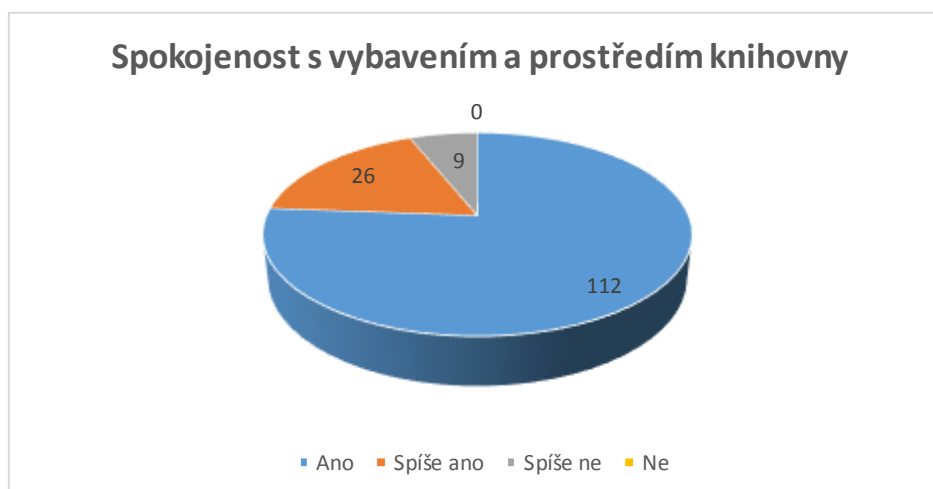
Položka č. 7. Jste spokojeni s prostředím a vybavením knihovny, kde akce probíhají?

Tabulka 7. Spokojenost s prostředím a vybavením knihovny

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano	112	76
Spíše ano	26	18
Spíše ne	9	6
Ne	0	0
Celkem	148	100

Pramen: vlastní zdroj autora

Graf 6. Spokojenost s vybavením a prostředím knihovny – absolutní četnost

Pramen: vlastní zdroj autora

Spokojenost návštěvníků knihoven s vybavením a prostředím knihovny je poměrně vysoká, a to s relativní četností 76 %. Spíše ano odpovědělo 18 % respondentů a spíše ne 6 % respondentů. Tento poznatek máme i z jiných šetření: ti, kdo využívají služby knihoven, je většinou hodnotí velmi pozitivně. Řada knihoven dnes usiluje o stále větší bezbariérovost pro skupiny handicapovaných, mezi něž senioři v mnoha ohledech patří. Knihovna je obecně také vnímána jako příjemné, vlnidné, pohodlné a vstřícné místo, a to nejen k mezigeneračnímu setkávání. Otázka by ovšem stála v budoucnu za hlubší šetření, ve vztahu k seniorům zejména pokud jde o vybavení a výše zmíněnou bezbariérovost - tam je v mnoha knihovnách stále ještě hodně co zlepšovat. Bližší informace k této problematice přinášejí knihovná standardy a metodiky Handicap friendly (www.bezbarierova.knihovna.cz). Nicméně (s nečetnými výjimkami) lze prostředí knihoven, jak vidno, již nyní považovat za pozitivně přijímané, a tudíž relativně připravené k aktivitám pro seniory.

Položka č. 8. Navštěvujete akce knihovny sám/sama, s rodinou, vnoučaty, s přáteli?

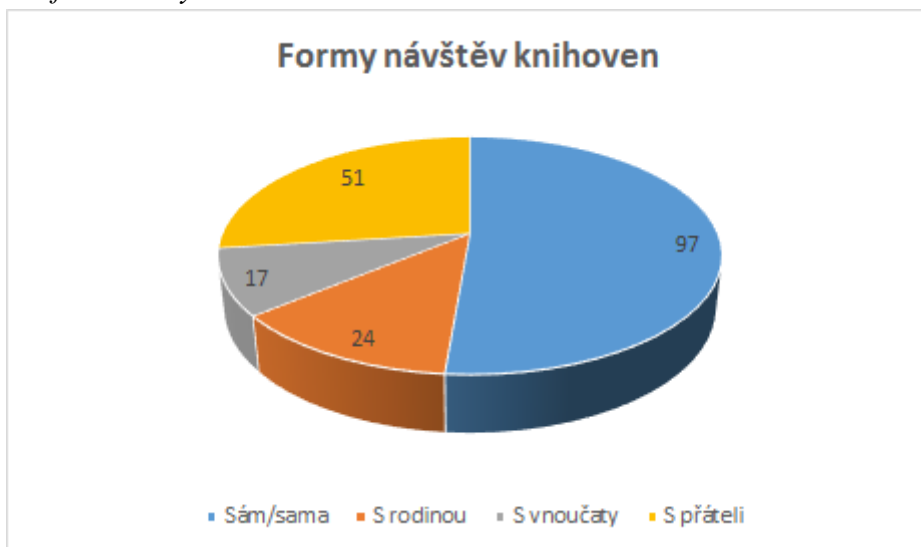
Tabulka 8. *Formy návštěv*

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Sám/sama	97	65
S rodinou	24	16
S vnoučaty	17	11
S přáteli	51	34
Celkem	169	126*

**respondenti mohli uvést více variant odpovědi.*

Pramen: vlastní zdroj autora.

Graf 7. Formy návštěv knihoven – absolutní četnost

Pramen: vlastní zdroj autora

Většina seniorů, tj. 65 %, navštěvuje akce knihovny samostatně, další nejčastější formou návštěvy knihovny je návštěva s přáteli ve 34 % odpovědí. Mnohem méně senioři navštěvují aktivity knihoven s rodinou (16 %) a s vnoučaty (11 %). V odpovědích na tuto otázku se znovu potvrzuje **snaha o vytvoření/rozšíření sociálních kontaktů**, ale i smutný fakt současné společnosti – časté odtržení seniorů od nejbližší rodiny. Podpora mezigeneračních kontaktů, společenské integrace, sociální inkluze – to vše může být přínosem knihoven k životu seniorů, ale i komunity a společnosti jako celku.

Položka č. 9. Jak často se účastníte těchto akcí?

Tabulka 9. Frekvence účasti na mezigeneračních aktivitách

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1x měsíčně	111	75
1x za 3 měsíce	28	19
1x za 6 měsíců	9	6
Celkem	148	100

Pramen: vlastní zdroj autora

Graf 8. Frekvence návštěv – absolutní četnost

Pramen: vlastní zdroj autora

Většina respondentů navštěvuje mezigenerační aktivity pravidelně – 75 % respondentů uvedlo četnost **návštěvy jednou za měsíc**. Odpovědi zároveň potvrzují, že nabídka aktivit knihoven seniorům je poměrně častá a také pravidelná (knihovny je pořádají minimálně jednou do měsíce a pravidelně). To je, jak se ukazuje, dobrý předpoklad pro jejich úspěšnost. Další intervaly četností návštěv byly 1x za 3 měsíce s relativní četností 19 % a 1x za 6 měsíců s relativní četností 6 %. Zkoumání příčin této spíše nárazové či ojedinělé návštěvnosti by vyžadovalo hlubší výzkum.

5.3.3 Diskuse

Knihovny svými integračními aktivitami oslovují seniorskou komunitu ve svých obcích napříč věkovými skupinami, byť největší část účastníků tvoří senioři mladší; přesněji řečeno seniorky, neboť v drtivé většině jde o ženy. Genderové složení klientů i registrovaných uživatelů knihoven je v ČR dlouhodobý trend, na nějž by knihovny měly reagovat především hlubší analýzou vlastní činnosti. Měly by si položit některé otázky: Vychází trend ze skutečnosti, že čtení je v (naší) společnosti aktivita chápána jako „ženská“? Je fond knihoven doplňován proporcionálně nebo odpovídá současné klientské struktuře (většina žen)? Reflektuje tematické zaměření pořádaných aktivit genderovou situaci v obci nebo jsou akce zaměřeny více na ženy (např. i proto, že knihovnice jsou z 88 % ženy)? Na základě těchto analýz pak lze činnost usměrňovat a usilovat o nabídku dobrých služeb a aktivit

i mužům. Existují dobré příklady integračních aktivit knihoven i pro mužskou část populace zaměřených na techniku, sport, počítače a další pro muže atraktivní témata.

Věkové i vzdělanostní složení seniorské klientely knihoven naopak významně disproportionální není. Jejich aktivity oslovují především nejmladší seniorskou skupinu (věk 60 – 69 let), ale výjimečná není ani účast vyšších věkových skupin. Také z hlediska vzdělání jsou aktivity knihoven atraktivní pro všechny seniory. Tato skutečnost umožňuje knihovnám pomáhat svými aktivitami všem seniorům, pokud budou dobře a zajímavě připraveny a propagovány. Dobré je nezapomínat ani na skupiny seniorů, kteří do knihoven sami přijít nemohou a s aktivitami vyjít za nimi (viz např. aktivity Městské knihovny Chrudim), a to včetně aktivit pro zcela imobilní.

Z šetření mezi seniory vyplynula řada zajímavých faktů. Především to, že knihovny připravují integrační aktivity pro seniory sice v menší míře než aktivity jiné, resp. že s těmito aktivitami teprve začínají, avšak jsou pořádány relativně pravidelně, což je v mnoha ohledech, mimo jiné i z marketingového hlediska, právě pro seniory dobrý a žádoucí princip. Pravidelnost v intervalu 1x měsíčně se jeví pro seniory jako nejatraktivnější; takový interval zároveň umožňuje pravidelnost i menším knihovnám, ať už z hlediska pracovních kapacit nebo z hlediska finančního. Zdá se však, že knihovny nejsou dost aktivní v marketingu služeb a PR (public relations) svých akcí a spoléhají spíše na ústní pozvání či propagaci přímo v knihovně. Jde o metodu relativně nenáročnou, avšak s podporou dalších marketingových a propagačních metod by se mohla účast seniorů na aktivitách podstatně zvýšit. Do budoucna by neměl být podceňován ani internet, jakkoli má dnes pro propagaci aktivit pro seniory menší význam. Vzhledem k obecnému zájmu seniorů o aktivity vedoucí k počítačové a informační gramotnosti by se knihovny měly již dnes zaměřit i na tuto problematiku jak v oblasti vzdělávání (kurzy vyhledávání na internetu, využívání elektronických zdrojů, elektronické komunikace ad.), tak z hlediska marketingu a komunikace se seniory (tvorba speciálního webu knihovny pro seniory, seniorské chatovací místnosti apod.).

Senioři hledají v knihovnách především aktivity vedoucí k osobnostnímu rozvoji a k rozšiřování společenských kontaktů. Zaměření na vzdělávací a společenské, resp. mezigenerační a komunitní aktivity je proto pro knihovny správnou cestou. Kromě společného čtení či účasti na společných přednáškách se nabízí možnost celé řady méně tradičních mezigeneračních aktivit (viz příloha č. 2). Vždy záleží na konkrétních podmínkách obce (a jejich znalostí) a možnostech knihovny; velmi důležitá je spolupráce s odpovídajícími

partnery, nezbytní jsou dále pracovníci s kvalifikací či alespoň hlubším zájmem a ochotou se vzdělávat v problematice gerontopedagogiky, důležité je zvolení vhodných forem a metod práce. Především však jde vždy o rozhodnutí (managementu) knihovny s aktivitami v této oblasti začít a o postupné přesvědčení personálu, že tyto aktivity jsou nedílnou součástí práce knihoven pro početně stále sílící skupinu obyvatelstva. Pro některé pracovníky i manažery nebývá jednoduché přijmout představu, že knihovna může vedle půjčování dokumentů také organizovat výlety, taneční kurzy a společenské večírky nebo dramatické kroužky pro seniory (či pro seniory s dětmi), že svou aktivitu má knihovna posilovat právě v prázdninových měsících nebo že má uvažovat o tom, jak pomoci zamezování sociální exkluze některých skupin obyvatel. Zřejmě i proto bývají v práci pro/se seniory aktivní knihovníci z oddělení pro děti, kde jsou na většinu těchto principů zvyklí. K zahájení (mezigeneračních) aktivit pro seniory lze proto doporučit spolupráci s nimi nebo alespoň využití jejich zkušeností. Vždyť v konečném důsledku propojení nejstarší a nejmladší generace bude nepochybně součástí i jejich práce.

Změna přístupu je také v tom, že všechny aktivity se nutně nemusí odehrávat v prostorách knihovny, že je dobré využít prostory partnerů (obec, další paměťové instituce, neziskové organizace, zdravotnická a sociální zařízení, školy...), případně i veřejné prostory obce, přírodu pro outdoorové aktivity. Na druhé straně přívětivost vlastních prostor je samozřejmě záležitostí nezbytnou. V tomto ohledu jsou knihovny dle respondentů šetření připraveny dobře, vnímají je jako přívětivý prostor pro svůj pobyt. I to je potenciál, který by knihovny neměly promarnit.

Závěr

Problematika nabídky služeb českých veřejných knihoven a jejich využívání seniory je natolik rozsáhlá, že bakalářská práce ji nemůže popsat v plné šíři. Je to úkol pro další teoretické zkoumání i praktickou činnost jednotlivých knihoven, které musí bezpodmínečně reagovat na skutečnost, že česká populace stárne a složení uživatelů knihoven se mění ve prospěch starších věkových skupin.

Je nutné především určit postavení veřejných knihoven v systému celoživotního vzdělávání a pojmenovat, jaké možnosti mají ve vztahu k seniorům. To jsem se na základě popsání teoretického východiska i praktického dotazníkového šetření mezi knihovny a seniory snažila ve své bakalářské práci načrtnout.

V některých oblastech společenského života je mezigenerační spolupráce a dialog palčivou otázkou a veřejné knihovny jsou jedním z míst, která se aktivitami vedoucími k nim mohou zabývat a nenásilnou formou je rozvíjet. Otázka, zda a jakým způsobem mohou knihovny k mezigeneračnímu dialogu přispět, tvořila součást mého dotazníkového šetření. Knihovny, které jsem do šetření zapojila, mají v oblasti aktivit pro seniory i aktivit mezigeneračních bohaté zkušenosti a tvoří relativně reprezentativní vzorek, který není omezen na jednu oblast či kraj republiky. Také Hornozemplínská knihovna ve Vranově nad Topľou jako příklad knihovny ze zahraničí má vynikající a dlouhou tradici a množství zkušeností při práci s dětmi i seniory. Při šetření mi pomáhal i fakt, že jsem zmíněné knihovny navštívila a zapojila se aktivně do některých jejich projektů. Konkrétní příklady této praxe jsem našla a popsala v těchto knihovnách: Městská knihovna Chrudim, Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově, Masarykova veřejná knihovna ve Vsetíně a Hornozemplínská knihovna ve Vranově nad Topľou.

Bakalářská práce se skládá z teoretické obecnější části a části praktické, založené na dotazníkovém šetření. Pokusila jsem se o shrnutí jeho výsledků, ale jsem si vědoma toho, že jde pouze o začátek nutného rozsáhlejšího výzkumu.

V teoretické části jsem se zabývala především celoživotním vzděláváním a tím, jaké formy dalšího vzdělávání mohou nabídnout veřejné knihovny v současné společnosti. Hlavní úlohu veřejných knihoven v práci se seniory vidím v jejich aktivizaci a povzbuzení k účasti na společenském životě obce, v předcházení jejich osamocení a izolovanosti pomocí

vzdělávacích a sociálních programů a v poskytnutí možnosti k smysluplné dobrovolné práci. Zejména v menších městech a obcích je dobrovolnictví seniorů vítanou pomocí a tvoří základ komunitního chápání role knihoven v současné společnosti. Příklady z rozvinutějších občanských společností ukazují, že zapojení dobrovolníků do kulturních a společenských aktivit je přínosem pro ně samé, pro jejich okolí i komunitu.

Za zásadní považuji otázku kontaktů, dialogu a spolupráce. Současná společnost téměř zlikvidovala vícegenerační soužití rodin. Mnoho dětí i mladých dospělých nemá příležitost poznat, jak se postupně mění lidský život v závislosti na věku, co to přináší s sebou za problémy i obohacení, nejsou ke stáří vychovávaní. To by mohlo jednou přinést problémy jim samotným. Spolu s mediálními kliše a zavádějícími či účelově zkreslenými informacemi to také přináší řadu problémů seniorům i celé společnosti (generační nevraživost, agresivita vůči seniorům, neúcta apod.). Domnívám se, že knihovny mohou být v procesu nápravy těchto problémů významným pomocníkem.

Praktická část práce vychází z dotazníkového šetření mezi knihovnami a seniory a jeho vyhodnocení. Na základě skutečnosti, že většinu uživatelů českých veřejných knihoven tvoří děti a mládež spolu se seniory, jsem se pokusila zjistit odpověď na otázku, jak funguje mezigenerační dialog a spolupráce v knihovnách. Došla jsem k závěru, že mezigenerační aktivity nejsou v knihovnách dosud běžnou záležitostí, knihovny se jim teprve začínají věnovat; postupně je však rozvíjejí a jejich úroveň i počet roste. Je však nutné konstatovat, že vzhledem k nízké účasti oslovených respondentů nelze tento závěr jednoznačně potvrdit ani vyvrátit.

Množí se také vzdělávací aktivity pro pracovníky knihoven, semináře, konference a workshopy, které signalizují, že problém je oborovou odbornou veřejností reflektován jako důležitý. Na druhé straně dosud není v knihovnách personál speciálně kvalifikovaný pro práci se seniory, což by jistě mnoha knihovnám v jejich práci pomohlo. Ráda bych se proto problematice věnovala soustavněji i v budoucnu zopakováním, systematizováním a rozšířením šetření v knihovnách, popsáním situace i jejího vývoje a trendů i prezentováním nejzajímavějších výstupů.

Velký potenciál vidím v začínající práci sekce 60+ SKIP, kde bude možné iniciovat systematictější vzdělávání knihovníků v problematice práce se seniory, připravit a publikovat metodiky pro jednotlivé směry práce, prezentovat příklady dobré praxe. Domnívám se,

že půjde o práci výsostně aktuální, neboť podle demografických průzkumů budou v roce 2050 připadat dvě osoby ve věku 15 – 64 let na jednu osobu ve věku 65 let starší. Na tuto situaci je potřeba se i v knihovnách postupně připravovat.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura:

HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. dopl. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-8087109-19-9.

HAŠKOVCOVÁ, H. *Sociální gerontologie aneb Senioři mezi námi*. 1.vyd. Praha: Galén, 2012. 194s. ISBN 978-80-7262-900-8

HOUŠKOVÁ, Z. Knihovna – vzdělávací instituce? Knihovna – vzdělávací instituce! In. *Nikdy není pozdě začít. Sborník dalšího vzdělávání*. Vsetín: Masarykova veřejná knihovna Vsetín. 2013. s. 10 – 33. ISBN 978-80-904967-4

GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí: z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. 1.vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-8097367-605-6.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001.285s.ISBN 80-7178-535-0

KŘIVOHLAVÝ, J. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie*. 1.vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3604-4.

MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. 2.vyd. Brno: univerzita, 2009. 203s. ISBN 978-80-210-5029-7.

MÜHLPACHR, P., STANÍČEK, P. 1.vyd. *Geragogika pro speciální pedagogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2510-7

PETŘEKOVÁ, ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: Úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2004. ISBN 80-244-0879-1.

Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven. 2. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 2012. ISBN 978-80-7050-620-2.

Standard pro dobrou knihovnu. Praha: Národní knihovna České republiky, 2013. ISBN 978-80-7050-628-8.

ŠERÁK, M. Aktuální situace vzdělávání dospělých v České republice. In. *Nikdy není pozdě začít. Sborník dalšího vzdělávání*. Vsetín: Masarykova veřejná knihovna Vsetín. 2013. s. 34 – 57. ISBN 978-80-904967-4

Seznam zkratek

A3V – Akademie třetího věku

ANDERSEN – Konference členů Klubu dětských knihoven Svazu knihovníků a informačních pracovníků

AU3V – Asociace univerzit třetího věku

AIUTA – Internation Association of the Universities of the Third Age (Mezinárodní asociace univerzit třetího věku)

U3V – Univerzita třetího věku

ČR – Česká republika

EFOS – European Federation of Older Students (Evropská federace studujících seniorů)

EU – Evropská unie

IFLA – The International Federation of Library Associations and Institutions (Mezinárodní knihovnická organizace)

KLAS – Klub aktivního stárnutí

KMS – Konference věnovaná aktivitám na podporu čtení v České republice

MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

MVS – Meziknihovní výpůjční služba

NK – Národní knihovna

OECD Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)

OPAC - Online public access catalog (on-line veřejně přístupný knihovní katalog)

SKIP – Svaz knihovníků a informačních pracovníků

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

(Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu)

VU3V – Virtuální univerzita třetího věku

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Rozdělení respondentů podle pohlaví	26
Tabulka č. 2 – Rozdělení respondentů podle věku	27
Tabulka č. 3 – Rozdělení respondentů podle vzdělání	28
Tabulka č. 4 – Možnosti mezigeneračního setkávání	29
Tabulka č. 5 – Důvody účasti na mezigeneračních aktivitách	30
Tabulka č. 6 - Možnosti aktivit nebo nejčastěji poptávané aktivity	32
Tabulka č. 7 – Spokojenost s prostředím a vybavením knihovny	33
Tabulka č. 8 – Formy návštěv	34
Tabulka č. 9 – Frekvence účasti na mezigeneračních aktivitách	35

Seznam grafů

Graf č. 1 – Rozdělení respondentů podle věku – absolutní četnost	27
Graf č. 2 – Rozdělení respondentů podle věku – absolutní četnost	28
Graf č. 3 – Informovanost o akcích – absolutní četnost	29
Graf č. 4 – Důvody k účasti na mezigeneračních aktivitách – absolutní četnost	31
Graf č. 5 – Možnosti mezigeneračních aktivit – absolutní četnost	32
Graf č. 6 – Spokojenost s vybavením a prostředím knihovny – absolutní četnost	34
Graf č. 7 – Formy návštěv knihoven – absolutní četnost	35
Graf č. 8 – Frekvence návštěv – absolutní četnost	36

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník pro osoby seniorského věku navštěvující mezigenerační aktivity v knihovně.

Příloha č. 2: Příklady zajímavých mezigeneračních aktivit ve vybraných knihovnách

Příloha č. 1 - Dotazník pro osoby seniorského věku navštěvující mezigenerační aktivity v knihovně.

V knihovnách společně se seniory a dětmi

Dotazník

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás se žádostí o vyplnění tohoto dotazníku. Studuji Speciálně pedagogickou andragogiku na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a v současné době zpracovávám bakalářskou práci na téma „V knihovnách společně se seniory a dětmi“. Ráda bych znala a dále zpracovala Vaše názory a osobní motivaci k dalšímu vzdělávání a mezigeneračnímu setkávání v knihovnách.

Dotazník je anonymní, informace získané touto cestou budou použity jen pro potřeby mé bakalářské práce. Vámi zvolenou odpověď, prosím, zakroužkujte nebo dopište.

Děkuji za Váš čas a ochotu!

Iveta Novotná, Chrudim

1) Jste

- a) žena
- b) muž

2) Váš věk je

- a) 55 – 59 let
- b) 60 – 69 let
- c) 70 a více let

3) Nejvyšší dosažené vzdělání

- a) vyučen
- b) vyučen v oboru s maturitou
- c) střední škola
- d) vyšší odborná škola
- e) vysoká škola

4) Jak jste se dozvěděl/a o možnostech mezigeneračního setkávání a dalšího vzdělávání v knihovně?

- a) přímo v knihovně
- b) v denním tisku
- c) na internetu
- d) od známých, rodiny
- e) jiná možnost.....

5) Co vás vede k účasti na těchto aktivitách v knihovně?

- a) osobnostní rozvoj
- b) seberealizace
- c) vyplnění volného času
- d) sociální kontakt, setkávání
- e) jiná možnost.....

6) Jaké mezigenerační aktivity přivítáte více?

- a) akademie pro prarodiče a děti
- b) společná čtení
- c) besedy se spisovateli
- d) výtvarné a tvořivé dílny
- e) společné pletení mezigenerační šály
- f) literární a výtvarné soutěže
- g) společné psaní pověstí, povídek a příběhů
- h) dramatické kroužky
- i) prázdninové aktivity
- j) PC kurzy
- k) výlety a exkurze
- l) taneční kurzy
- m) další možnosti.....

7) Jste spokojeni s prostředím a vybavením knihovny, kde akce probíhají?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

8) Navštěvujete akce knihovny

- a) sám/sama
- b) s rodinou
- c) s vnoučaty
- d) s přáteli

9) Jak často se zúčastňujete těchto akcí?

- a) 1x měsíčně
- b) 1x za 3 měsíce
- c) 1x za 6 měsíců

Příloha č. 2

Městská knihovna Chrudim

Statistické údaje (rok 2013)

Celkový počet čtenářů: 6 124

Děti a mládež: 1 943

Počet mezigeneračních akcí: 28

Pramen: *Statistický výkaz knihovny (rok 2013)*

Popis: Městská knihovna Chrudim připravuje pro své čtenáře i ostatní návštěvníky mnoho zajímavých aktivit. Většinu z nich se snaží koncipovat pro více generací současně; hlavním cílem je mezigenerační dialog, porozumění a solidarita. Proto jsou na tyto akce zvány dvě či více generačních skupin, pro něž se tak snaží vytvořit příležitosti ke vzájemnému poznávání a pochopení. Jako průřezovou cyklickou aktivitu pro seniory jsme v chrudimské knihovně zvolili Klub aktivních seniorů (KLAS), který pracuje již třetím rokem. Klub seniorů představuje nejrozšířenější formu institucionalizovaného sdružování seniorů v Chrudimi. Setkání se uskutečňují pravidelně vždy první čtvrtek v měsíci, a to od září do května. Praxe totiž ukázala, že v letních měsících je zájem seniorů o tyto aktivity mnohem menší; většina odjíždí na chalupy, chaty, zahradičky nebo hlídá o prázdninách svá vnoučata. Nejoblíbenějšími aktivitami jsou přednášky o historii a dalších zajímavostech města a regionu, zahrádkářství, včelařství. Několikrát také v rámci KLAS připravili i besedy a přednášky, jichž se zúčastnili také žáci základních škol (např. beseda se spisovatelkou Petrou Braunovou, která píše knihy pro děti a dospělé čtenáře atd.)

Knihovna připravuje pravidelně také akce pro denní stacionář a centrum sociálních služeb. Za klienty těchto organizací dochází pravidelně knihovnice; probíhá zde předčítání a besedy na různá témata. Akce probíhají buď pouze za účasti knihovnic, nebo za asistence dětí ze základních škol (varianta, v níž se snažíme více a více propojovat generace a umožňovat mezigenerační dialog). Již několik let ve spolupráci s jednou z chrudimských základních škol realizujeme projekt, kdy probíhá vyučování dětí společně s klienty Denního stacionáře Pohoda v Chrudimi. Děti a senioři společně stráví jeden školní den, hovoří spolu a společně plní úkoly z těchto předmětů:

1. český jazyk a literatura
2. matematika
3. přírodověda a vlastivěda
4. hudební výchova
5. výtvarná výchova

Obě skupiny probírají společně různá témata, vypracovávají úkoly a vše zapisují do předem připravených pracovních listů. Na přípravě pracovních listů se podílí knihovnice a pedagog, kteří také společně vedou vyučování, při čemž se snaží střídat různé aktivity a metody. Nejvyužívanější technikou jsou expresivní terapie, především biblioterapie, arteterapie a muzikoterapie.

Závěr: Výsledkem všech zmíněných aktivit je na jedné straně lepší vztah dětí ke starým lidem, uvědomění si přirozeného běhu lidského života včetně jeho závěrečné etapy i problémů, které přináší. Na druhé straně senioři při společných aktivitách a návštěvách dětí ožívají, aktivizují se, cítí se opět rovnocenní, schopní předávat zkušenosti, ale zároveň učit se nové věci i vnímat pozitivně nejmladší generaci. Díky této dlouhodobé a pravidelné aktivitě jsem zjištění, že je velice důležité vyvolat u obou skupin – jak u dětí, tak seniorů – vznik těchto potřeb: potřebu vyrovnání a potěšení, potřebu klidu a pohody, potřebu kontaktu a potřebu integrace. Obě skupiny k sobě postupně nalézají při společné práci cestu, uvědomují si své společné i rozdílné kvality i hodnotu vzájemné spolupráce.

Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově

Statistické údaje (rok 2013)

Celkový počet čtenářů: 5 455

Děti a mládež: 876

Počet mezigeneračních akcí: 63

Pramen: *Statistický výkaz knihovny (rok 2013)*

Popis: Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově připravila pro rok 2012 projekt určený pro tři generační týmy (3GT) s názvem Knihovna pro všechny generace. Tento projekt probíhal od dubna do prosince a byl zaměřen na čtenářskou gramotnost, pohybové aktivity, výtvarné a hudební dílny, mozkový jogging ad. Veškeré tyto aktivity byly zaměřeny na spolupráci tří generací a byly určeny i pro neregistrované uživatele knihovny. Podmínkou

bylo, aby tým byl složen ze tří až pěti příslušníků tří generací. 3GT mohly tvořit rodinné, sousedské nebo spřátelené týmy.

Knihovna nabídla tyto aktivity:

1. Workshop muzikoterapie. Zde se týmy seznámily s původními etnickými nástroji (rámový buben, japonská meditační flétna shakuhachi, tibetské mísy, zvonky, dešťová hůl, ústní harfa a další). Počet účastníků byl omezen na 40 osob.
2. Workshop žonglování, kde si účastníci vyzkoušeli prstová cvičení k vyrovnávání mozkových hemisfér, žonglování ve dvojicích a žonglování ve skupinách.
3. Mozkový jogging, kde se v rámci workshopu účastníci zábavnou formou naučili cvičení ke zlepšení soustředění a k posílení pracovní (krátkodobé) paměti.
4. Literární zájezd na zámek Loučeň. Cílem tohoto projektu bylo pro děti upevnění a pro dospělé připomenutí znalostí o základních literárních žánrech, jako je pohádka, báje a pověst, ale i tvořivá práce s textem. Počet účastníků byl omezen na 40 osob.
5. Výtvarný workshop na téma Koláže.
6. Zábavná soutěžní hra Knihovna - ostrov pokladů, která se konala v prostorách knihovny a jejímž cílem bylo seznámení účastníků s chodem a organizací knihovny, ale také s literárními příběhy a hrdiny.

Závěr: Projekt byl velmi úspěšný a hojně navštívený. Mezigenerační komunikace i nácvik dovedností a trávení volného času všechny očividně bavilo. V současné době zahájila KKD již třetí ročník projektu Knihovna pro celou rodinu, tentokrát pod názvem S knihovnou na hrady a zámky. Partnerem projektu se stali studenti Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, obor andragogika. KKD ve svých aktivitách prohlubuje mezigenerační dialog a zapojuje do svých aktivit celé rodiny (dětí, rodiče, prarodiče).

Masarykova veřejná knihovna Vsetín

Statistické údaje (2013):

Celkový počet čtenářů: 6 285

Děti a mládež: 1 176

Počet mezigeneračních akcí: 50

Pramen: *Statistický výkaz knihovny (rok 2013)*

Popis: Masarykova veřejná knihovna Vsetín připravuje mezigenerační aktivity a různé projekty týkající se seniorů již několik let. Jeden z nich s názvem Senioři v komunitní

knihovně, realizovaný v rámci programu Senioři vítáni (Nadace Open Society Fund) byl zaměřen na podporu aktivního stáří a uplatnění aktivních seniorů prostřednictvím dobrovolnických aktivit, a tím na využití profesních a osobních zkušeností seniorů pro ně samé i ostatní skupiny uživatelů knihovny. Od roku 2008 se pravidelně 4x ročně schází šestičlenný dobrovolnický seniorský tým. Tato skupina seniorů - dobrovolníků je začleněna do struktury knihovny (funkční tým) a podílí se na přípravě nových aktivit a programů iniciovaných a lektorsky vedených seniory. Příklady akcí:

1. Prázdninová knihovna v dětské knihovně Luh Vsetín, na které se podílí klub seniorek Tiliia, přináší společné čtení.
2. Rukodělné aktivity vedené seniory v dětských půjčovnách a v K Klubu (Komunitní klub), který slouží setkávání jednotlivců a zájmových skupin všech generací.
3. Valašské Vánoce, Valašské Velikonoce, Valašský Betlém, Tříkrálový karneval jsou kulturně společenská setkání, kde se dobře propojují generace a vzájemně předávají zkušenosti, vzpomínky, dovednosti, zvyky, obyčeje a tradice.
4. Turistické vycházky a cyklovýjízdky, které pravidelně připravuje tým seniorů dobrovolníků pro všechny generace.
5. Sepisování vzpomínek pamětníků vsetínských domů a organizace besed Co v archivu nenajdete.

Ve vsetínské knihovně má dlouhodobou tradici také celoživotní vzdělávání. V řadě dalších vzdělávacích projektů (např.: “Komunitní knihovna ve Vsetíně jako centrum dalšího vzdělávání“ aj.) byla pozornost zaměřena na témata důležitá (nejen) pro seniory. V rámci těchto aktivit (spotřebitelská gramotnost, finanční gramotnost, počítačová gramotnost, občanské vzdělávání apod.) se také běžně senioři setkávali s příslušníky dalších generací. V roce 2013 vydala knihovna sborník dalšího vzdělávání s názvem Nikdy není pozdě začít.

Závěr: Vsetínská knihovna vsadila na komunitní soužití ve městě, předávání lidových tradic a také na pro knihovny netradiční akce (cyklistika, ale také např. systematické občanské vzdělávání). Především však vsadila na kompetence, aktivitu a zájem skupiny seniorů, kolem níž se tvoří tým dalších zájemců a dobrovolnickou práci pro ostatní. Její aktivity jsou v mnoha ohledech příkladem pro ostatní knihovny.

Hornozemplínská knižnica vo Vranovĕ nad Topľou (Slovenská republika)

Statistické údaje (2013):

Celkový počet čtenářů: 5 002

Dĕti a mládež: 1 733

Počet mezigeneračních akcí: 7

Pramen: *Statistický výkaz knihovny (rok 2013)*

Popis: Hornozemplínská knižnica vo Vranovĕ nad Topľou se seniorům věnuje dlouhodobě. V roce 2012 realizovala např. projekt Aktivne starnutie a knižnice, který finančně podpořil Úřad vlády SR v rámci dotačního systému Podpora a ochrana lidských práv a svobod. Knižnica již od roku 2008 pravidelně pořádá projekt Hravé štvrtky, kdy během letních prázdnin na každý čtvrtek připravuje v knihovně program pro všechny generace, který má tak přispívat k mezigeneračnímu dialogu ve městě. Cílem bylo propojit mladší a starší generaci při čtení, hrách, tanci, ale především umožnit strávit plnohodnotné prázdninové dopoledne jednou týdně v knihovně. Knižnica připravila tyto druhy aktivit:

1. Veselý partičkový štvrtok – literárně dramatická tvořivá dílna
2. Čítačka s písáčkou – každý, kdo navštívil tento čtvrtek, se přeměnil ve výtvarníka a ilustrátora. Akce se zúčastnilo 84 dětí a dospělých všech věkových kategorií.
3. Hravý štvrtok – pro všechny generace byly připraveny hádanky, hlavolamy, tajenky.
4. Duhový štvrtok - výtvarná a rukodělná dílna. Zúčastnilo se celkem 63 dětí, 9 rodičů, 13 prarodičů.
5. Taneční štvrtok – taneční hodiny pod vedením lektora
5. Turistický štvrtok – výlet do přírody, hry, společné opékání.

Závĕr: Společné aktivity těchto setkání přináší do města skutečný mezigenerační dialog a spolupráci. Lidé se učí žít v přirozeném, tedy vícegeneračním prostředí, které obohacuje všechny. Hornozemplínská knižnica nejen nadále pokračuje a rozšiřuje tématickou nabídku Hravých čtvrtků, ale také snaží inspirovat a podnítit další knihovny. V lednu 2013 např. uspořádala odborný seminář pro knihovníky a seniory „Kniha jako inšpirácia pre seniorov a nástroj k aktivnej starobe“. Na tomto semináři zazněly také příspěvky z Městské knihovny Chrudim a Knihovny Karla Dvořáčka ve Vyškovĕ.

Kromě aktivit uvedených knihoven by jistě stály za zmínku i některé další podrobnější aktivity jiných knihoven, např. „Čtecí baničky“ Městské knihovny Sedlčany – dobrovolnické čtení dětem v pravidelné dny a hodiny v knihovně, trénování paměti pro více generací v některých knihovnách apod. Většinou jde však o varianty projektů výše zmíněných čtyř knihoven.

Anotace

Jméno a příjmení:	Iveta Novotná
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Oldřich Müller, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	V knihovnách společně se seniory a dětmi.
Název v angličtině:	The elderly and children together in libraries
Anotace práce:	Bakalářská práce ve svém úvodu popisuje periodizaci lidského stáří, změnu rolí a potřeb v seniorském věku a význam celoživotního vzdělávání. Dále charakterizuje role veřejných knihoven ve společnosti, přípravu na stáří v knihovnách a formy vzdělávání seniorů v knihovnách. Praktická část popisuje mezigeneračních aktivity v knihovnách a uvádí praktické příklady.
Klíčová slova:	Celoživotní vzdělávání, komunitní role knihoven, mezigenerační dialog, mezigenerační solidarita, senior, společenská role knihoven, periodizace lidského stáří, veřejné knihovny,
Anotace v angličtině:	In the first part of my thesis I describe periods of human life, changing roles and needs in senior age and the importance of lifelong learning in its first part. Next I define the role of public libraries in the society, preparation for the old age and the forms of education provided for the elderly in libraries. In the practical part I describe intergenerational activities in libraries and present some specific examples.
Klíčová slova v angličtině:	Lifelong learning, community role of libraries, intergenerational dialogue, intergenerational solidarity, senior, social role of libraries, periodization of people's old age, public libraries

Přílohy vložené v práci:	<p>Příloha č. 1: Dotazník pro osoby seniorského věku navštěvující mezigenerační aktivity v knihovně.</p> <p>Příloha č. 2: Příklady zajímavých mezigeneračních aktivit ve vybraných knihovnách</p>
Rozsah práce:	46
Jazyk práce:	Český